

CU50194119

P211 .B4

Matthiae Belli De ve

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

GENERAL LIBRARY

MATTHIAE BELII

DE

VETERE

LITTERATURA
HVNNO-SCYTHICA
EXERCITATIO.

LIPSIAE.

APVD PETR. CONR. MONATH,
BIBLIOPOLAM NORIBERGENSEM,
MDCCXVIII.

P
211
.04

1911

1911-1912

1911-1912

1911

1911-1912

1911-1912

VIRO

Summe Reuerendo, Excellentissimo

DANIELI ERNESTO
IABLONSKI

S. Theolog. Doct.

REGIAE MAIESTATI PRUSSIAE
A SACRIS SOCIETATIS SCIENTIARVM
DIRECTORI AC PROPRAESIDI, ECCLESIAE
VNIT. FERR. PER POLONIAM MAIOREM, ET
PRUSSIAM, SENIORI SPECTA-
TISSIMO.

S.P.D.

MATTHIAS BEL.

P Otuit hoc apud me, singularis illa TVA
humanitas, qua ante hos decem an-
nos, & quod excurrit, in regia vrbe
(2 VESTRA

VESTRA tunc præsentem, excepisti, vt eo
 procederem audaciæ, quò me iam vides pro-
 gressum. Et profecto, nisi constaret mi-
 hi, de **TVA** in eos voluntate, qui suo quis-
 que loco, rem litterariam nituntur illustra-
 re, vterer excusatione, quod celeberrimum
 nomen **TVVM**, temerare sim ausus. Siue
 enim me ipsum spectem, nullo meo merito,
 sed **TVA** solius beniuolentia, **TIBI** innotui;
 siue æstimem exercitationem, quam **TIBI**
 nunc sacram dico, tenuis est, & de argumento
 cum peregrino, tum inaudito hucusque, con-
 cepta: fatear oportet, non carere institutum
 audacia; eo forte minus ferenda, quo maius
 inter auctorem, & cui ea inscribitur, discrimen
 intercedit. At enim vero, necquidquam isto
 mihi apud **TE** excusationis genere opus esse,
 vel ex eo facile intelligo, quod & in gentem
 nostram propensior hucusque fuisti, & de
TVA erga me voluntate, semel iterumque
 testatus es. Accipe igitur, **VIR CELEBER-**
RIME, istud qualecunque obseruantia, qua
TE colo, pignus atque documentum, **TIBI-**
QVE

QVE penitus persuade, cum sint sub sole nostro, qui **TE** obseruent, laudent, suspiciant, me in his, **TVI** cultu, nulli vnquam cessurum. Optime & per multum tempus vale, conatusque meos, illustrandæ patriæ, vti vides, causa susceptos, **TIBI** commendatos habe. **PI-SONII** Nonis Sept, **MDC CXVIII,**

Ad Lectorem.

EXhibeo TIBI, Lector beniuole, partem aliquam historiarum linguarum Hungaricarum, quam ante quinquennium, publici me iuris facturum receperam. Multa vero intercessisse scias, quæ adfecto operi, sufflamenti interea posuerunt. nam & pristinus mihi locus, cum hoc, quem nunc teneo, necquidquam tale opinanti permutandus, & quod ex ista rerum mearum conuersione est consecutum, ad nouas prorsus operas, cura atque studium fuit adplicandum. neque hucdum fatis me expeditum video. Quidquid huius rei sit, standum est promissis! quod ut eo possim facilius, animum induxi, carptim, quæ maturuerint, TECVM, L. B. communicare. Interea præstolabor iudicium TVVM. hoc enim aut in coepto opere penitus me confirmabit, aut ex manibus id mihi prorsus excutiet. Iam vale, destinationi huic meæ faue, atque, si Deus voluerit, & vixerimus, *Notitiam Hungaria antiqua, media & noua* a nobis, suo tempore, exspecta.

VETERE LITTERATURAE HYMNICO - SCYTHICA.

Sectio Prima

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ.

De litterarum origine generatim.

Synopsis.

Plinii & Iudæorum de litterarum origine error. §. I.

Hebraicum Alphabetum primæum esse censetur. §. IV.

Adamus primus litterarum parens. §. II.

Eius post diluvium propagatio & enata litterarum varietas. §. V.

Ante diluvium character duplex, Alphabetarius & Symbolicus. §. III.

Gentium reliquarum characteres cum inuenti, tum abrogati. §. VI.

§. I.

E litterarum primis natalibus, non vna omnium est opinio. PLINIUS certe, naturæ arcanorum scrutator eximius, æternum litterarum usum fuisse, contendit, Lib. VII. Hist. Nat. c. 56. nec mirum, cum & mundum, ethnica inductus cæcitate, æternum esse crediderit. Ita enim Lib. II. c. I. scribit: *Mundum, et hoc, quodcunque nomine alio calum appellare libuit, cuius circumflexu reguntur cuncta, numen esse, credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam, huius externa indagare, nec interest hominum, nec capit humana con-*

A

sectura

lectura mentis. Sacer est, aternus, immensus, totus in toto, immo vero ipsum totum. Sed FRANCISCUS SACCHINUS in Protreptico cap. III. Pliniani erroris hanc reddit causam: *Inuentorem Plinius cum inueniret nullum, quo non vetustior proderetur, apparere inde concludit, aeternum litterarum usum. nequaquam id ego dixerim, quia nec mundus aternus est.* Profanam hanc, & dignam, quæ ab auctore ethnico profecta sit, de æterno litterarum usu, opinionem, reformatum iuit IACOBUS SALIANUS, Tom. I. Annal. Eccles. p. 119. *Ita, inquit, licuerit dicere, mundi ortum, & eius auctorem ignoranti; rectius dicturo, si aeternam litterarum scientiam, apud aeternum Deum fuisse dixisset, eamque postea eius benignitate communicatam mortalibus.* Sed Plinius vix sibi constat, quippe qui Lib. V. c. 12. litterarum initia ad Phœnices retulit: *Ipsa gens, inquit, Phœnicum in gloriam magna est inuentionis litterarum, & siderum, naualiumque ac belli artium.* Taceo eodem ipso Lib. VII. c. 56. quod æternas dixerat litteras, sui ipsius quasi immemorem serio adfirmare: *Litteras, inquit, semper arbitror ego Assyrias fuisse.* tanta auctoris optimi sane hallucinatio est, Sed nihilo melior Iudæorum quorundam sententia est, qui abiurata veritate, præter figmentorum immane quoddam תורה ובריה, viz aliquid sani habent residuum. Fabulantur hi, teste CAPNIONE de Arte Cabal. Lib. III. ex quo procul omni dubio, B. CHEMNITIVS in Exam. C. T. de S. Script. p. m. 17. mutuatus est: *Quod lex ante conditionem mundi scripta fuerit litteris igneis nigris, in dorso ignis candidi.* Si enim ignem volunt elementatam, vbi ille ante creationem existit? si mysticum aliquem, aut ænigmaticum, habebunt dignum patella operculum, scilicet, putido cerebro figmentum putidius. Plures eorum delirationes, qui legere volet, habebit l. c. p. m. 750. edit. Vechelianæ MD CIII, quæ est adnexa P. Galatini de Arcan. Cathol. Ver. L. XII.

§. II.

Sed mittamus istos ineptiarum patronos: longe verosimilior eorum est sententia, qui Adamum, vti generis humani, ita litterarum

rum quoque parentem, exstitisse credunt. Multa hanc in rem habet BANGIUS, D. & Professor regius Hassiens. in Calo orient. exercit. l. qu. 3. p. m. 6. reliquis. quæ inter placent verba iam laudati FRANC. SACCHINI in Protrept. *Adam, postquam sagaciter vocis sonos absonos, & infinitos, certis terminarat modis, & sua nomina rebus imposuerat, insuper rationem adinuenisse censi potest, qua fugacibus ac inspectabilibus vocibus, indumenta quedam & vincula iniiceret, per quæ & oculis, tantum non manibus, tenerentur, miraculo sane, quanto magis admirare, tanto magis admirabili.* At vero sunt, qui absonum putent, Adamum primum literaturæ inuentorem statuere velle; eo quod *Pythagoras, Plato, Cicero*, aliique, earum originem, ad cælestem, diuinumque animum referant: cum contra ea, Adamus, apostata factus a Deo, semetipsum, ac vniuersum genus humanum, a summo & incomparabilis gloriæ, eminentiæ, scientiæ, atque perfectionis culmine, velut humi præcipitauit, in abstrusissimum infamiae, ignorantiae & imperfectionis antrum: hinc non esse, quod quis felici *ὀνοματοθεσία*, cuius facultate perfectissima ante lapsum clauerit Adamus, *ὑπορίαν καὶ ὑπερίαν γραμμάτων δύναμιν* eius post lapsum, metiatur. Enimvero, licet intimam facultatum primi parentis deprauationem, nihil reluctantes, admittamus, persuaderi tamen haud possumus, Adamum, cum per nouem secula, verba SACCHINI mea facio, in illo vere mundi, eaque viuacitate ac fecunditate integri sanguinis, dum gentes ubique populatim germinarent, iamque profeminatas a se nationes, refertasque natis natorum, seque in vniuersis & singulis, non solum tamquam viuis imaginibus expressum, sed etiam propaginibus multiplicatum cerneret; non ipsam naturæ vim & dulcissimum erga sobolem & ingeniosissimum impetum exstimulasse, qua cara sibi pignora, seque illis identidem sisteret: quinimmo potius in eam sententiam vocor, ipsam necessitatem, ut tentaret Adam aliquid & inchoaret, suggerere eidem potuisse; ipsam nongentorum, eoque amplius annorum aetatem, per quam exercitus, eruditus, consummatus, denique maximus veterator effe-

effectus est, quemuis bebetem exacuere & quemuis torpidum excitare debuisse. Cui & illud accedit, Adamum, diuinæ gratiæ auxiliis restitutum eluctatumque fuisse, ad diuinæ imaginis, quam perdidit, instaurationem, saltem, ut vocant, inchoatam. Tum vero demum, haud otiosum egit naturæ spectatorem, quin potius, diuina iterum luce collestratus, sollicitè curauit ea, quæ ad leniendam posterorum miseriam, & corporis atque animæ beatitatem promouendam, facerent; quarum quidem rerum haud postremam fuisse litterarum noticiam ac vsum, palam est: vtut, non omnes simul characteres inuentos ab Adamo fuisse, verum nouis subinde accessionibus creuisse eosdem, vltro lubenresque largiamur. Confer omnino PETRI LAMBECHII Prodom. Hist. Lit. Lib. I. c. II. §. 3. seq.

§. III.

Ceterum, curate hic, cum de litterarum inuentoribus agimus, dispiciendum, ne, quod Celeb. D. LÖSCHERVS in Tract. de Causis Ling. Hebr. Lib. II. c. I. p. 219. & ante eum ANDREAS SENNERVS in Exercit. Critico-Philol. p. m. 11. atque STEPH. MORINVS Exercit. de Lingua prim. P. h. c. IV. p. 14. seq. c. V. p. 21. seq. monuerunt, *characteres Symbolicos, Emblematicos seu Hieroglyphicos, cum litteris confundamus*; quod quidem discrimen, perperam neglectis, laudatus BANGIUS: *illi enim res atque conceptus, uti apud Aegyptios olim, & Chineses hodiernum fit*; hæc voces, syllabas, & earum prima elementa, articulate repræsentant. Vtrumque *Symbolicum & Alphabetarium* characterem, Adamum reperisse, nihil video, quod me iubeat ambigere. Potuit tamen character symbolicus, quippe rudior, Alphabetario occasionem præbuisse, qui demum plurium seculorum vñ excultus, frequentari coepit familiarius. Jam ut antediluvianos reliquos, idem litteraturæ genus usurpauisse, statuam, rationes chronologiæ rite subductæ, suadent omnino. Certe *Seth, Enosch, Kenan, Mahabael, Iered, Chanoch, Metusalach* atque *Lemech*, eadem periodo temporis, cum *Adamo*, primo suo parente, vixerunt: (vide sis incomparabilis

bilis PETRI LAMBECHII Tabb. Chronogr. Vniuerſalis ad Prodrum.
 Hiſt. Lit. pertinentes;) qui & acceptam ab eo rem litterariam,
 tamquam *zummarion* pretioſiſſimum, ad poſteros fideliter propa-
 garunt. Quod vt porro doceam, nihil *Libro Henochi*, quem
 alioqui litteraturæ antediluvianæ patroni in ſcenam producere
 conſueverunt, opus eſſe reor; cùm liquidius longe, veroque
 ſimilius ratiocinium ſuppeditent, temporum ſcilicet, anno-
 rum, menſium, hebdomadarum, in primis vero ſabbathorum
 rationes accurate, quæ tot ſeculorum lapſu, adſervari vix ac ne
 vix quidem potuiſſent, ſine vilo litterarum, characterum
 ac notularum quarumcunque miniſterio. Nam vtut longæ-
 mitatem Patriarcharum, cum dono *θεοπνευσίας*, mederi litte-
 rarum defectui potuiſſe; atque adeo, quot in vivis patres, tot
 vixæ quaſi volumina exſtituiſſe, lubens concedam; neque præterea
 inficiari velim, ampliorem tunc vixæ vocis, quam ſcripturæ fuiſſe
 uſum: non tamen video ea propter, iure omnem litteraturæ lau-
 dem antediluvianis hominibus poſſe adimi: ſaltem, vt quan-
 dam velut litterarum infantiam iis largiamur, ratio ſuadet, & con-
 ſueſta circa rerum primordia, ruditas, quam deinde cura & iugis
 exercitatio acuit, nouiſque auget acceſſionibus, vt ad uſus trans-
 ferri queat auguſtiores.

§. IV.

Quemadmodum autem vnam, primæuam, genuinam Lin-
 guam ante confuſionem Babilonicam, ipſumque adeo diluuium,
 Hebræam fuiſſe, ſuo loco, pro inſtituti ratione, docebimus; ita
 vnum verum, genuinum, primæuum, Diuinum, Adamicum &
 Patriarchale iſtud alphabetum, non aliud, quam Hebræum, mi-
 nimum prima eius ſtamina, atque rudēs lineas, fuiſſe, audaciter
 adſcrimus. neque contrarium vt ſtatuamus, magna ſummorum
 virorum nomina & auctoritas, nos permouere poteſt. Repudia-
 mus ergo Alphabetum illud *Adamæum*, quod diuerſum ab Hebræo,
 maiori apparatu, quam verosimilitudine finxit BONAVENTU-
 RA HEPBYRNVS, in *aurea*, vt vocat, *virga*; cumque eo DVRETVS,

qui falso scribit, Angelum Raphaelem, privatum Adami præceptorem existisse, eique furto e paradiso sublatum Alphabetum. Reicimus *Samaritanum* & *Cutheum*, pro cuius primæva antiquitate pugnant WALTONVS & MORINVS: Alphabetum *Sethi*, quod ANGELVS ROCCHA, e duabus columnis, latericia altera, altera ærea, de quibus IOSEPHVS Lib. I. Antiq. Iud. exsculpere nititur: Alphabetum præterea *Henochi*, quale vulgavit PANTHEVS & DVRETVS: tum & Alphabetum *Noachi*, quod iterum mira ingenii fecunditate HEPBURNVS finxit: reicimus denique Alphabetum *Celi*, *Siderum* atque *Stellarum*, quale commentum sunt CORNELIVS AGRIPPA, & GAFARELLVS, &c. quorum cum omnium, tum singulorum errores operose excussit laudatus BANGIVS, ad quem Lectores nostros, & minutiarum amantes, vti litteratam esuriem expleant, dimittimus consulto.

§. V.

Iam quod ad illam temporum seriem adinet, quæ diluvium, & linguarum deinde confusionem excepit, huic vero largior litterarum seges tribui & debet, & potest sane. Cum enim iam tum minui ætatis humanæ viuacitas, adaugeri contra artium studia occipissent, litterarum opus fuit ministerio. Atque tunc NOACHVM earundem, non inuentorem quidem, sed conservatorem, iure meritoque dixerō; quippe qui conservato ac propagato in vniuersum terrarum orbem genere humano, litterarum quoque vsum, Alphabetarium & Symbolicum, vna cum eo propagasse censendus est. Ita vero subductis rationibus existimo, confusa ad turrim Babilonicam lingua illa primæva (qua de re mentem meam alibi promam liberius) & subnatis aliis, numero pene infinitis, simplicem quoque & primogeneam litteraturam in varia abiuisse Alphabeta: gloria iterum antiquitatis intemeratæ Hebraicum penes characterem, permanente; quem procedente tempore, auctore ipso Deo, legem super tabulis lapideis digito scribente, Moses consecrauit, & quum vsus adhuc esset minus frequentioris, in libros, diuinitus iussus, retulit, publicique iuris fecit: id quod cum multi alii, cum maxime Io. BYXTORFIUS in Dissertatione de Litteris Hebræo-

Hebræorum, & antecum GVILIELMVS POSTELLVS Libro de originibus, cap. V. proluxe docuerunt: quidquid in contrariam partem adferat, LVDOVICVS CAPELLVS, in Diatriba de Veris & Antiquis Hebr. Litteris, *Buxtorſio* oppoſita. Et huc ego, quod profanorum auctorum paginae de litterarum primis inuentoribus, memoriz prodiderunt, exiſtimo referendum. vt adeo fruſtra ſint, qui vel *Aegyptios* vel *Pœnices*, vel *Aſſyrios*, vel *Chaldaeos*, vel *Aethiopes*, vel denique *Saturnum*, *Mercurium Trismegiſtum*, *Linum*, *Cecropem*, *Cadmum*, *Pythagoram*, *Palamedem*, *Simonidem*, primas litteras condidiſſe adfirmant. Eadem enim diuerſorum Alphabetorum origo, quæ Linguarum exſtitit, cenſenda eſt. quod ſi admiferis, ſuorum illi characterum inuentores, non vero primæuæ conditores litteraturæ, haberi poterunt. Enimuero, neminem, niſi ignarum fabuloſæ antiquitatis gentilium, atque ſacræ hiſtoriz incurioſum, fugere poteſt, ſub fabellarum inuolucris, quas deficiente hiſtoria, ſubinde fingunt ſcriptores Græci, ſæpe diuiniora *Adami*, *Setbi*, *Noachi*, *Abrahami*, *Mofiſ* &c. nomina occulta latere. qua in re perueſtiganda, multam locauit operam, PETRVS DANIEL HVETIVS in *Demonſtr. Evangel. Propoſ. IV. c. III. ſeqq.* Procliue igitur hinc fuerit iudicare, de veritate verſiculorum, apud PETRVM CRINITVM, Lib. XVII. de hon. diſcip. quos ille in perueſto codice ſe reſert legiſſe.

MOYSES *primum* Hebraicas *exarauit litteras* ;
ſeu, vt verſum huic emendat, doctiſſimus VOSSIUS de arte Gram.
Lib. I. c. IX. & ex eo LAMBECIVS *Prodomo Hiſt. Lit. Lib. I. c. V. p. 45.*

Primus Hebræas MOYSES *exarauit litteras* ;
Mente PHOENICES *ſagaci*, *condiderunt* Atticas;
Quas Latini *ſcriptitamus*, *edidit* NICOSTRATA;
ABRAHAM Syras, & *idem* *reperit* Chaldaicas;
ISIS arte non minori *protulit* Aegyptias;
GVLFILA *promſit* Getarum, *quas* *videmus* *ultimas*.

Obiter moneo, hæſiſſe auctori verſiculorum, opinionem illam Syras & Chaldaeos litteras, Hebraicis antiquiores eſſe: harum enim

enim inuentorem MOYSEN, illarum vero ABRAHAMVM, 400. fere annis ante, constituit. Ceteroquin legis, quæ de litterarum inuentoribus collegit, POLYDOR. VIRGIL. VRBIN. de Rerum Inuent. Lib. I. c. VI. atque non ita pridem GVILIELMVS NICOLS, A. M. Libris Sex de Litt. inueniens, ad Illustrissimum Principem THOMAM HERBERTVM, Pembrockiæ Comitem, carmine pro materiz ratione, satis quidem terso, commentatus est. Vid. Act. Erudit. Lips. A. 1712. m. Iun. p. 253. seq.

§. VI.

Sed reliquas deinde gentes nationesque, ætate recentiori, novas inuenisse, condidisseque litteras, certum est & exploratum. *Gothis* sane CORDANVS Episcopus litteras fertur tradidisse. quin & antiqui illi *Franci*, qui sub *Marcomiro* & *Pharamundo* Gallias deuicerunt, suos habuerunt litterarum characteres, a Græcis parum discrepantes, quibus VASTHALDVS, patrio sermone eorum historiam descripsit. quamuis *Vasthaldum* hunc supposititium malæque fidei auctorem, contra *Iohannem Tritheimium*, PETRVS LAMBECIVS existimet, Comment. Bibl. Cæs. Lib. II. c. VIII. p. 707. marg. Quidquid huius rei sit, litterarum istarum auctor incertus omnino est. Exstant aliæ quoque Francorum litteræ, quarum auctor DORACVS quidam celebratur. Sed *Vasthaldi* characteres longe sunt diuersi, ab iis etiam, qui inuenti sunt ab HICHIO FRANCO, qui cum *Marcomiro* ad ostia Rhæni e Scythia venit. Immo BEDA etiam aliquas *Normannorum* litteras descripsit, sed quarum auctor & origo æque ignoratur. Consimili ratione multæ aliæ gentes, aut novos sibi litterarum characteres constituerunt, aut a priscis illis hominibus acceptos atque nouis accessionibus auctos, deturparunt. Ita *Dalmatæ*, *Rasciani*, *Slau*, *Bosni*, *Croata*, *Carni*, *Moscovitæ* seu *Russi*, Græcas litteras, sed nouis quibusdam ductibus deformes, suas fecerunt. Sed de *Slauonicis* litteris distinctius dicendum, quod natio nobis vicina est. Sunt ex nimirum duplicis generis, *Cyrillica* & *Glagolitica*. Has posteriores *Dalmatæ* & *Croata* passim usurpant, atque a S. HIERONYMO, qui

Stri-

Stridone natus est, inventas credunt. Iisdem *Missalia*, quibus ritus faciendorum mysteriorum continentur, Romæ hodiernum imprimi, auctores idonei perhibent. Genti enim huic beneficio peculiari a summo Pontifice Romano iam tum A. P. N. C. 870. indultum esse legimus, vt sacra facere possit, lingua sibi vernacula: vtut super ea re non leuem controuersiam exortam legamus, inter Archiepiscopum *Iuuauensem*, qui nunc *Salzburgensis* dicitur, ADELVINVM. & S. METHODIVM, Archiepiscopum Pannoniarum, confer omnino Io. WEICHARDI VALVASOR *Ehre des Herzogthums Craiu* / Lib. VII. c. V. VI. Priores vero illæ, quæ *Cyrrillicæ* dicuntur, auctorem habent, HERMANNO FABRONIO teste, CYRILLVM, Sclauorum Episcopum, & huius collegam, laudatum iam *Methodium*. Vfus earum latissime frequentatur: præter Sclauos enim & Bosnios, ipsa magni Turcorum Imperatoris aula iisdem scriptitat. atque hinc fortassis lucem aliquam foenerabitur nota, B. LUTHERI, marginalis, ad Ezech. XXXVIII, 6. *Gomer und Togarma sein Sohn* / Gen. 10, 3. *achte ich / seyn die Wenden*; denn am Türckischen Hofe redet man Wendisch. Conf. Chronolog. ION. FVNCII, fol. 17. b. in voce *Pandalus*. Nec longe a *Cyrrillico* isthoc Alphabeto recedit, *Moscouiticum*, quod Grammaticam illustri HIOBI LVDOLFFI Ruslicam, cum iis characteribus, quos laudatus Lib. B. *Valuasor* I, c. Lib. VI. c. I. exhibet, conferenti, obuium est. Multæ præterea antiquæ litteræ perierunt, in quibus merito numeraueris veterum Hetruscorum, quæ tamen olim, teste *Linio* & *Plinio*, magno in pretio apud Romanos habebantur, & cernuntur adhuc earum effigies in antiquis monumentis quibusdam, sed penitus incognitæ. Sic veteres Germanorum, Hispanorum, Gallorum, Britannorum, & aliarum late habitantium nationum, characteres antiqui interciderunt, eo quod Romani, gentium, quas sub iugum miserunt, litteras quoque abrogabant, suarum illis vsum obtrudentes. Hactenus
de litterarum origine generatim.

Sectio Secunda

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ

De Litteris Hunno - Scythicis speciatim.
Synopsis.

An Scythæ, & horum propago Hunni, vnquam habuerint litteras? variantes auctorum sententiæ. §. I.

Auctoris sententia affirmans, & pro hac argum. verosimilia. §. II.

Locus OLAI MAGNI eandem illustrans. §. III.

Primus Scythicarum litterarum conditor FENISIUS, & huius nominis etymon Hungaricum. §. IV.

Fenisius iste inter Hunno - Scytharum maiores quærendus. §. V.

Quales Hunno - Scytharum fuerint characteres? §. VI.

Sistitur Alphabetum Hunno - Scythicum. §. VII.

Quod sit genuinum, Argumentum I. ab eius Genesi. §. VIII.

Diagramma characterum orientalium. §. IX.

Argumentum II. ab eius valore Linguae Hungaricæ accommodatissimo. §. X.

Argumentum III. ab eo, quod caret litteris, quæ Europæis sunt propriæ. §. XI.

Argumentum IV. a MSCptis, eodem hoc Alphabeto exaratis, & de horum penuria, in ipsa augustissima Bibliotheca Vindobonensi. §. XII.

P. Lambecii de Turcarum malevolentia querela. §. XIII.

Eiusdem Commentarii de Bibliotheca Cæsarea, excussi. §. XIV.

Codex Florentinus MSC. an sit Hunno - Scythicus? sententiarum diuortia. §. XV.

Celeb. Struuii de eo *in hunc* Trösteri argutiæ. §. XVI.

Argumentum V. ab arte Typographica a Scythis, si non inuenta, diu tamen ante Europæos vsurpata. §. XVII.

Iustacum Tröster o super ea re expositulatio. §. XVIII.

Argumentum VI. ab eius vsu inter Székelyos Transylvania. §. XIX.

Argumentum VII. idque vltimum, a scribendi ratione retrograda ductum. §. XX.

§. I.

Auca hæc de litterarum natalibus præfari oportuit, eorum maxime causa, quibus in re alioquin momentosa, vastas eruditorum virorum commentationes, legere haud datum est. Nunc præstructo sic aditu, ad gentem nostram veniamus, excussuri, qua liquerit, accuratio-
ne, an, & quales illi, ante aduentum in Pannoniam, ac antiquis iam

iam tum temporibus, characteres fuerint? Agemus vero, quod ii solent, qui posteaquam naufragium sunt passi, tabulas, quas sibi cunque fors obiicit, auide complectuntur, atque vitæ periculo se subducunt: hoc est, dabimus operam, ut quæstio multa dubietate circumsepta, ita discutiatur, ne Lector eruditus, animo fluctuare necessum habeat. Auctorum, quæ suppetent, indicia, primum producemus; deinde quæ nostra sit opinio, Alphabeto producto, cum ratione promemus, vocatis in subsidium, si quæ sunt, monumentis domesticis. Et PROCOPIVS quidem, de Bello Goth. Lib. IV. c. 19. litteraturæ gloriam Hunnis plane denegat: *Hunni, inquit, etiamnum rudes plane sunt litterarum, quas ne auribus quidem admittunt, neque eorum pueri in labore litterario adulescunt.* His porro subnectit, de legatis, quos SANDIL, Hunnorum Vturgurorum rex, vltiorem Mæotidis ripam tenens, ad IVSTINIANVM, causa fugitiuorum Hunnorum miserat: *quapropter omnia regis sui mandata more barbarico relaturi erant memoriter legati illi; qui ubi in conspectum venerunt Iustiniani Augusti, ei dixerunt, se ore suo, velut epistola, regem suum loqui: olim puer prouerbum didici, quod iactari audiebam, idque eiusmodi est, si bene memini: pilum quidem, aiunt, lupus, ferum animal, mutare fortasse poterit, ingenium vero numquam mutabit, abnuente natura emendationem. Id ego accepi SANDIL a senioribus, oblique innuentibus, quæ hominibus conuenient.* - - *Cutuguri indolem suam Romanis breui probabunt, &c.* Intelligit vero per Cutuguros, Hunnos fugitios, quos acceperat Iustinianus. Sed & PRISCVS ORATOR in eandem sententiam videtur esse procliuius, Excerpt. de Legat. p. 57. dum narrat: *ab AETIO Duce Romanorum non incelebri, ad Attilam, Constantium quendam hoc sine missum, ut ei in conscribendis epistolis nauaret operam,* ὑπογράφως χάρων, quod quidem lectoribus ansam præbere posset suspicandi, ac si ATTILA, & qui in eius famulatio erant, rudes litterarum existissent, quodque haud poterant ipsi, aliorum supplere voluissent ministerio. Certe FRANCISCVS FÓRIS OTROKÓCHI, cum Originum Hungar. P. I. c. VII. p. 318. 319. vtrumque PROCOPII &

PRISCI ORATORIS, locum in eadem hac, quam tractamus, questione, produxisset, priori hæc subiicit: *ex hac Procopii relatione, ut & ex aliis certis documentis, hoc ego tantum colligo, quod magna, immo maxima pars Hunnorum fuit olim penitus illitterata, ideoque ea non multum curavit characteres litterarum. Sed quod tota illa natio Hunniaca, qua longe lateque patuit olim per Scythiam, penitus sine litteris fuisset, nullo argumento ostendi potest.* Locum vero PRISCI posteriorem sequente notat *ἐπιτομῆς*: rationi consentaneum est, ut rex, qui habet secretariam aliquam domum, & in ea scribam alienigenam, (qualis erat Constantius ATTILÆ) is habeat ex suis etiam aliquos, qui alienigenam, in scribendis litteris dirigant, eius scripta revideant, examinent: quod fieri secus non potest, nisi & ipsi contribules ac populares regis, aliquam litterarum habeant notitiam. Alioquin scriba munus inutile esset; vel certe pro lubitu, dum veller, proditorem ageret. Enimuero, mihi ita videtur, domesticas res, domesticorum scribarum opera, itaque Hunniaco characterē, in litteras fuisse relatas: ubi autem ad exteros perscribendum erat aliquid, alienigenas fuisse adhibitos notarios: quod hodiernum in aulis fieri aduer-
tas. Atque ab istiusmodi epistolis erat ATTILÆ, Constantius, quem ei AETIVS, Romanorum dux misisse perhibetur. Tandem mentem suam laudatus FÓRIS, ita promit: *an vero in altiori ac nobiliori illa antiquitate, qua etiam Græcia ac Phrygia aliquas partes nostros quosdam maiores possedisse, infra ostensurus sum, habuerint nostri aliquas litteras, sicut id negare non possum, sic certi hic aliquid, usque dum in tanta, hac de re, caligine quampiam, cum tempore, lucem accepero, statuere non præsumo; nisi quod ex iis, quæ infra de Prometheo dicturus sum, probabiliter videtur huius quæsitæ adfirmatio colligi.* At vero, meministi litterarum Hunniacarum STEPHANVS SZÉKELY, in Chronico suo, quod hungarice conscripsit, quodque prodiit Craconia 1558. quin & IOHANNES BÖEMVS AVBANVS TEVTONICVS, in libello, quem de moribus, legibus & ritibus omnium gentium composuit, Lib. III. c. X. p. m. 230. palam testatur: *habent*, de Hungaris loquitur, &
pri.

privatas litteras, ſed Romanis libentius utuntur. Neque aliter lo. LVD. GOTOFREDI, Archontologiæ Cosmicæ, Lib. I. p. 390. §. 12. de Hungariſ: *Lingua, inquit, utuntur peculiari, quæ tamen in quibusdam ad Illyricam accedit: & quamvis ab antiquo peculiari- bus quoque uſi fuerint, in ſcribendo litteris, hodie tamen Roma- nis contenti ſunt.* Recte, quæ de litteris Hungarorum tradit; ſed quod Linguam ad Illyricam in quibusdam accedere ſcribit, cau- te omnino eſt accipiendum. Nolo plura auctorum teſtimonia cu- mulare. illud miror, LAVRENTIUM TOPPELTINUM de Medgyes, in Orig. & Occaſu Tranſylv. cap. VIII. p. 70. de Hungariſ, audacter adſeuerare: *antequam Chriſtianis caſtris accederent, ſcripiſſe ipſos, nullibi legimus.* Decuerat ſane antiquæ Daciæ rudera & mo- nimenta perueſtigantem, curatius in Hungarorum antiquas litte- ras prius inquirere, quam adfirmaret, nullo eos vnquam uſu lit- terarum clariſſe: ſicubi enim, certe in Tranſyluania, vetere & hodierna, clariſſima huius rei haberi poſſent documenta. Sed danda eſt venia ſcriptori, qui, quod ſua proſequi volebat, rerum alienarum minus erat curioſus.

§. II.

Equidem de veteribus *Scythiſ* ita ſentio, quo propiores li pri- mis ſedibus, vnde ſunt egreſſi, fuere, eo plura apud eos antiquæ & auitæ ſapientiæ reperta fuiſſe veſtigia. Egreſſos autem poſt lin- guarum conſuſionem, e Meſopotamia, conſediſſeque cum patre ſuo MAGOGO, in ſeptentrionalibus regionibus, Scriptura S. quo- dammodo innuit. Proſuſ autem perſuadeo mihi, NOACHVM omnes tres filios ſuos, litteras, quas ille conſeruauerat, ex æquo docuiſſe, qui eas demum ſuos docebant poſteros, inque orbem vniverſum, cum coloniis, propagabant. Et tum IAPHETVS, cuius propago ſunt *Scythæ*, MAGOGO filio, atque hic ruruſ natiſ ſuis, & qui naſcebantur ex illis, litteras inculcabat. vnde conſecutum eſt, vt ad eorum quoque poſteros, *Scythas* atque *Hunnos*, diuiniore litterarum pe- ritia, promanaret. Quia vero duplicem illi homines characte- rem habebant, *Symbolicum & Alphabetarium*, ita exiſtimo, Al-

phabetarium quidem apud istos Scytharum mansisse perpetuum, qui paludem Mosotidem, atque adeo gentes accolebant cultiores: qui vero altius ad Septentrionem profecti sunt, locorum intervallis a tribulibus diffitos, rudem quendam characterem symbolicum, tacito fortean consensu receptum, usurpauisse, qui tamen & ipse, temporis progressu, cum Scythæ armis potius, quam artium studiis delebantur, vsus factus est crebrioris. Certe a Scythis antiquissimis hieroglyphicum scribendi genus usurpatum fuisse, docet CLEMENS ALEXANDRINVS, ex *Pherocyde Syrio*, historicorum exoticorum vetustissimo, & primo philosophorum magistro, qui sexcentos circiter annos ante natum Christum florebat. Sic vero *Clemens* ille Strom. Lib. V. Οὐ μόνον Αἰγυπτίων οἱ λογικώτατοι, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ὅσοι φιλοσοφίας ὠρέχθησαν, τὸ συμβολικὸν εἶδος ἐξήλωσαν. φασὶ γὰρ ἔν καὶ Ἰδανθήραν τῶν Σκυθῶν βασιλεία, ὡς ἰσχυρὴ Φερικυδῆς ὁ Σύριος, Δαρβίω διαβάντι τὸν Ἰσθμὸν, πάλαιμον ἀπυλῆντα, πέμψαι σύμβολον ἀντὶ γραμμάτων, μὺν, βάτραχον, ὄρνιθα, οἷσδὲν ἄροτρον. ἀπορίας δὲ ἕσης, διὰς ἐκδῆς, ἐπὶ τέτοις Ὀροντοπάγας μὲν ὁ χιλιάρχος ἔλεγεν, παραδῶσει αὐτὰς τὴν ἀρχὴν τεκμαιρόμενος ἀπὸ μὲν τῆς μῦδος τὰς οἰκήσεις, ἀπὸ δὲ τῆς βατράχου τὰ ὕδατα, τὸν αἶρα τε ἀπὸ τῆς ὄρνιθος καὶ ἀπὸ τῆς οἷσδὲ τὰ ὄπλα, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρότρου τὴν χώραν. Ξιφόδρης δὲ ἔμπροσθεν ἠρμήνευσεν. ἔφασκε γὰρ, εἰὰν μὴ ὡς ὄρνιθες ἀναπτῶμεν, ἢ ὡς μῦες κατὰ τῆς γῆς, ἢ ὡς οἱ βάτραχοι κατὰ τὸ ὕδατος δύωμεν, ἢ ἂν φύγοιμεν τὰ ἐκείνων βέλη. οἷς γὰρ χώρας ἔν ἔσμεν κύριοι. Hoc est, ut MORINVS interpretatur; non solum sapientiores Aegyptiorum, sed apud Barbaros etiam nonnullos, quicumque Philosophia cupidi fuerunt, symbolicam speciem adfectarunt. Dicunt enim IDANTHRAM, Scytharum regem, ut refert Pherocydes Syrius, Dario Istrum transeunti ad bellum inferendum, misisse symbolum pro litteris, murem, ranam, avem, sagittam, aratrum. Dubio autem circa interpretationem eorum orto, chiliarchus Orontopagas dixit, Scythas dedere imperium, atque mure designari domicilia, rana aquas, ave aërem, sagitta arma, & aratro terram: Xiphodres contra dixit, significari, quod nisi ut aves auolemus, aut ut mures ima-

terra

terra petamus, aut ſub aquis ranarum inſtar deliteſcamus; non effugiemus eorum ſagittas, quia mimine potiemur eorum regione. Hæc ille. Superſunt hodiernum, ſymbolici, ſive emblematici characteris apud agreſtes noſtros, haud leues reliquæ, quæ etiam inductum in hanc cogitationem, animum, mirificè confirmarunt. Hi namque artis ignari ſcriptoriæ, ut memoriæ conſulant, res, quas volunt, notis & characteribus, qui imaginationi ſuæ reſpondeant, complectuntur. Miratus ego ſæpe fui, caupones idiotas, iſtis, quibus aliquid credidere, huiusmodi ficto characterè, inter debitores non adſcribere tantum, ſed longioris etiam temporis intervallo poſt, non ſecus, quam ſi alphabetario ſcribendi genere adnotati fuiſſent, promere, debitamque ſummam & rationes, indicare potuiſſe. Ita ſi debitor miles eſſet, rudi quadam linea, framæam aut pugionem pingebant; ſi faber, malleum aut ſecurim; ſi auriga, flagrum, atque ſic porro: quemadmodum videlicet hunc aliumve mente conceperunt ſua. Non equidem ſum neſcius, & aliis gentibus, hanc, penes litterarum rudes, fingendorum characterum libidinem frequentari, noſtris tamen illa Hungaris, peculiari quodam iure quaſi propria vindicari poteſt. His proſecto accenſendum illud eſt, quod per vicos, illiterati magiſtratus ac ſatellites, quibus tributa mandantur ad exigendum, ſcriptionis loco, dica, in quadrum dolata, expeditiſſime vtuntur, in hac illi & cenſus vniuſcuiusque portionem adnotant & accepta referunt, & rationes ſubducunt, ſæpe numero felicius longe celeriusque, quam qui artem callent ſcriptoriam. Prodigii ſimile eſt, quod P. R. vir, Io. GLOSVS, Taxouienſium in Comitatu Hontenſi Paſtor & Conſeſſor, ad finis coniunctiſſimus, annis ebbinc aliquot, ad me ſcripſerat: *vir quidam ruſticus, Paullus Balaſko, Hrabouienſis, ex aduerſo pagi Cálno, ad Ipolam fluium, in Comitatu Neogradenſi, inquilinus, meus, per annos aliquot, auditor, ea fuit, & in audiendo verbo DE laacritate, & iuxta monitum ſervatoris, in adſervando eodem tenacitate, ut quum litteras didiciſſet numquam, conciones tamen, quas audiebat, ſingulas, fuſtellis inſculperet, atque poſt decem, & plus, annos, ubi ratio auditorum*

rum

rum erat reddenda, omnia sacri sermonis momenta, haud secus, quam si in litteras habuisset relata, promere posset accuratissime: quin & locum, in quo habita concio est, (mater enim Ecclesia, tres filiales, ut vocant, numerat) Pastorem praeterea, qui subinde alius atque alius fuit, sollicitè insculpebat. Rem omnem carmine sequenti complexus est.

Nomine PAVLLVS erat, cognomine vero BALASSKO,
 Rusticus & caelebs mortis ad usque diem.
 Non hic litterulas didicit, nec calluit umquam;
 Ast ex Scriptura dicere multa sciit.
 Scilicet auditor verbi fuit optimus & qui
 Præ reliquis munus laudis habere meret.
 Ille suis dicis e ligni parte paratis,
 Quæ voluit, cultri, quæque notabat ope.
 In primis vero tria rite notare solebat:
 Qualia? QVIS? QUID? VBI? ne malus ordo foret.
 In Quis, dicentis latuit persona ministri,
 In Quid, nonnunquam concio tota fuit.
 Quod concernit Vbi, per id est locus ille notatus,
 In quo depositus sermo sacratus erat.
 Quis non miretur calamus talemque papyrus?
 Quis non has operas ingeniumque simul?

Moriturus mandasse fertur his, qui circa se erant, ut fustellas istas, futuras olim auditi a se Verbi DEI testes, tumbæ, pone cadaver suum, inlicerent, secumque inhumarent. Par & illud est, quod auctoribus idoneis, de opilione quodam in Comitatu *Turocziensi*, accepi. Ise a fuit imaginationis ac memoriæ, siue imbecillitate, siue peruicacia, ut *Orationem Dominicam*, eamque vernaculam, perdiscere, adulta iam ætate, nequiverit prius, quam eandem ignoto quodam charactere, dicæ insculperet. sed neque ex memoria poterat recitare, nisi præsto esset dica sua, ex qua eam legebat non secus, ac si in scripturas relata habuisset. Taceo multos agrestium nostrorum, eosque litterarum rudes, quædam quasi

quasi Calendaria, suis, nescio quibus, notis & characteribus, conscribere, totum illi annum, ex duodecim illarum dierum tempeſtate, diiudicant, qui *Natalem & Epiphania D. N. I. C.* intercedunt. Suos ergo sereno cælo, pluuiis, niuibus, nebulis, ventis, frigori, intensiori atque remissiori, pruinæ atque vicissitudinibus aëris aliis, characteres tribuunt, scripturæ prorsus ignari; quibus demum singulas diei partes, prout erat tempeſtas, definiunt, & ex huiusratione, non de singulorum modo mensium habitu, sed anni etiam fertilitate aut sterilitate, aliisque, supputatione ad superstitionem vsque accurata, hariolantur.

§. III.

Sed ut verosimilitudini huic fidem præſtuet antiquitas & historia, certe FRÖLICHIVS noster, de intimioris Suediæ rusticis, idem scribit: *quisque fere rusticorum opificium callet, & calendarium Gothicis litteris baculo insculptum secum habet*, Medulla Geogr. p. 408. quæ is quidem ex OLAI Historia Gentium Septentrionalium, Lib. I. c. 20. excerptis, digna, quæ data opera cum nostris hisce conferantur: *Gothi, cum senes, tum adolescentes, baculum, certis quibusdam characteribus insignitum habentes, quo instrumento, vetustissimis temporibus, dum librorum usus non esset, lunæ solisue, & ceterorum siderum virtutes & influentias, infallibili euentu cognouerunt, prout hoc tempore incola fere omnes agnoscunt. Baculus itaque humana longitudine formatus est, utroque latere numero hebdomadarum anni, qualibet hebdomada Gothicas litteras septem habens, quibus aurei numeri & litteræ Dominicales, (post acceptum Christianismum) patria voce ac figuris, distinguuntur. Nec aliis libris multiplici temporum circulo in astrorum interpretationibus utebantur. Et mox: vetusta gentis consuetudine, baculis his, rurales Ecclesias visitando, in prolixis itineribus laici se sustentant, atque pariter conuenientes certis adductis rationibus, veriores venturi anni iudicant qualitates, quam forsitan alii, speculatiui scientiis, aut præstigiiosis prognosticationibus inherentes.*

C

Addam

Addam alium quoque eiusdem auctoris locum, eo quod liber non in omnium est manibus. Ita vero ille Lib. I. c. 21. De Alphabeto Goth. *Ab antiquissimo tempore, cum essent gigantes in septentrionalibus terris, hoc est, longe ante inuentas litteras latinas, & antequam Carmenta ex Græcia ad ostia Tyberis & Romanum solum, cum Euandro perueniret, expulsisque Aboriginibus gentem illam rudem ac plane syluestrem, mores & litteras docerent, habuerunt Aquilonaria regna suas litteras. cuius rei indicium præstant eximia magnitudinis saxa, veterum bustis ac specubus affixa &c.* Atque paullo post: nonnulli etiam pro priuatis computis, instar Aegyptiorum, variis animalium figuris utebantur, & adhuc domestica sagacitate vtuntur, vt inferius mox dicitur: quarum similes adhuc Romæ in veteribus obeliscis conspici licet, in quibus singula litteræ, singula nomina exprimebant, vt puta lupus, auarum; vulpes, insidiosum; apis, regem; quia moderatorem populorum oportet cum iustitia aculeo, clementia mel habere commixtum. Præterea, vt epistola papyro inscriptæ nunc inter homines mittuntur, ita olim Aquilonares incolæ, litteras ligno insculptas pro celebri genere chartarum ad inimicem destinabant: immo & nunc, nec suppetente papyro in militaribus castris, aut obsidione urbium, cortice, seu codice arboris betulle, in laminas, immo subtiles bractæas discisso, pro scribendis epistolis opportune vtuntur, eoque securius, quo cortex huiusmodi nulla imbrum aut nivium iniuria deuastatur. Reperiuntur etiam homines septentrionalis plagæ, adeo sagacis ingenii, vt cum neque Gothicas, neque Latinas litteras unquam didicerint, sibi ipsis ex rerum figuris & instrumentis alphabeta componant, eisque pro subleuanda memoria in pelle, charta vel cortice singulariter scribendo, vtuntur. Hactenus ille. ZAMOSCHII, OLACHI nostri, atque TVROCZII verba, quæ in rem istam faciunt, dabimus infra. Quis hic non videat, eadem, quæ paragrapho superiore sunt detecta, litteraturæ vestigia. Et proclive sane est colligere, si tanta gentis nostræ hodie in fingendis characteribus fecunditasprehenditur, non plane nullam, & priscis illis temporibus,

ribus, ſed exemplo reliquorum Septentrionis populorum, eximiam proſecto eandem eſſe oportuit. Sed de Septentrionalium litteris legi merentur OLAVS VORMIVS de *Litteratura Runica*, & VERELIVS in *Runographia*.

§. IV.

Ceterum, hæc cum ultra verosimilitudinis modum, certa ſint, de eo iam diſpiciendum eſt, annon inter Iapheti poſteros, primus aliquis litterarum inuentor, quales omnes gentes oſtendant, deſignari a nobis monſtrarique poſſit. Et ii quidem populi, qui Scythicam originem adſectant, FENISIVM quendam, Iapheti pronepotem, primum Scythicarum litterarum conſtituunt parentem. In his nomino celebrem inter ſuos ſcriptorem, RODERICVM FLAHERTY, in Chronologia rerum Hibernicarum, quam ſub vocabulo OGYGIAE, luci publicæ dedit. Hic cum *Ogygiam* inſulam, de qua Homerus I. Odyſſ. hodiernam eſſe Hiberniam, non inerudite diſputat, cum etiam p. 63. 64. prolixam FENISI, ſive *Feniſi*, vel *Pheniſi*, Scythicarum litterarum primi conditoris, mentionem iniicit; a quo deinde nomen atque originem ſuam populi *Feniſi*, *Pheniſi*, ſeu *Phæni*, traxerint. addit ex horum lingua adhuc ſuper-eſſe dialectum quandam Hibernicam, quæ eorum lingua *Berula Feni*, *Dialectus Legum*, ſeu *Iureconſultorum*, dicatur. Huius ille rei procul dubio idoneos habuit auctores. Et meminit ſane *Faneſi* populi cuiusdam ſeptentrionalis, PLINIVS, aliique. Certe OLAVS RYDBECKIVS, originum Sue-dicarum ſcriptor diligentiffimus, ſed qui ob nimiam ſagacitatem, neque eam genuinis ſemper rationibus ſubnixam, a Germanis SAGITTARIO, MORHOFIO, TENZELIO, paſſim notatus eſt, in ATLANTICA, ſive MANHEIM, de horum populorum etymo ſedulo diſputat, Parte I. c. IX. & illam quidem deriuationem, quæ ex Græco peti vulgo ſolet, a $\pi\alpha\nu$ & $\omega\tau\alpha$, prudens reiicit, quaſi populi iſti auribus adeo enormibus atque monſtroſis fuiſſent, vt totum iis velare corpus, ſi tempeſtatis poſtulabat iniuria, potuerint. Vt ergo vocabulo illi, pro ſua opinione, genuinum etymum adſtruat,

a lingua Gothica præsidium captat. *Fan* enim idem significare: quod *Dominus*; *Aes* autem notare Deum. *Fanes* igitur erit: *Dominus Deus*, atque hinc *Faneforum Insula*, quomodo Suedia appelletur, *Insulam Deorum* vel *Dominorum* significabit. Factorem aliquid me hic subolfacere, quod prorsus inficiari non sustineam. nam & Hungaris nomen Dei, ab *Aesch*, sed non Gothico, verum Hebraico *אֵשׁ*, *ignis*, enatum est, qua de re in Etymologico Linguae Hungaricae, ex instituto. Hoc utut largiar RUDBECKIO, per nubem quasi, de vocis origine hariolanti, nemini tamen stomachum motum iri credo, si commodiore longe atque expeditiore via, vocis *Fenesurum* originem, deduxero, atque demum celebrem hunc Scythicae Litteraturae inuentorem, Scythiis illis vindicauero, quorum longo post temporis interuallo; Hunni posterius exstiterunt. Est itaque nomen *Fenes*, seu *Fenis*, pure Hungaricum, quod ad primam vocis pronunciationem, rudissimus quisque Hungarorum, nihil monitus, facillime obseruabit; idemque significat, quod, *lucidus*, *clarus*, *illustis*, *serenus*. hinc, quos latine *Clarissimos*, *Illustrissimos*, *Serenissimos*, viros, principes, ac reges, appellamus, eos vetere Hungarorum more, *Fénes*, seu *Fényes*, vel *Finyes*, quasi dicas Germanice, *Durchlauchtig* nuncupamus. Quia vero, quæ puræ sunt voces Hungaræ, ex orientalium linguis, prono placidoque alneo deruari poterunt omnino, hoc quoque vocabulum, ab Hebræis repetitum, videri potest in *Etymologici Hungarici specimine*, si Deus coeptis fauerit, propediem a nobis edendo. Dicit autem Scythia iste illustri hoc nomine meruit, siquidem diuinæ prorsus originis litteraturam, vel inuenit ipse; vel, quod probabilius crediderim, a maioribus acceptam, nova quadam, in suæ posteritatis homines, auctam accensione, propagaverit. Certe Cicero, Plinius, & grauissimi quique scriptores, litterarum primam originem ad diuinissimam quandam mentem referre nihil dubitarunt.

§. V.

Quis iam cum ratione inficiabitur, Scythicarum litterarum pereptem hunc, inter aëstorum Hunnorum maiores, non vero, vel in Suedia, vel in Hibernia, multo minus in Germania, querendum esse? Profecto enim adduci haud possum, ut C. TENZELIO credam, *Fenifium* hunc Scytham, eundem esse cum Germanorum & Suedorum *Manno*, videbis Colloquia eius Menstrua Anni 1690, p. 280. quinimmo, plane mihi persuadeo, *Fenifium* litteratorem, multis annorum periodis *Manno* Germanorum, antiquiorem utique fuisse. Hic enim, si chronologorum supputationem, & Aventini Historiam, sequaris, circa tempora Abrahami, hoc est, A. M. circiter 2000. adeoque post diluvium fere 344. vixit; cum contra *Fenifius*, Iapheti fuerit pronepos. Quis præterea credat, tanto annorum spatio; Scythas Asiaticos, tum in Armenia, Media & Phrygia, atque vicinis regionibus, degentes, sine litteris fuisse, aut eas ex his Europæ angulis, in Asiam, ex qua tamen, uti gentes omnes, ita literatura quoque producit, quasi extorres, in patriam postliminio a Scythis reuocatas fuisse. Citius, neque id sine idoneis rationibus, crediderim, *Tuisconem*, qui incidit in A. M. 1800. Diluvii fortecan 131. *Fenifis* nostri æquatum fuisse, quippe qui *Aventino* teste, a patre *Noacho*, cum XX. comitibus ad incolendum Europam fuisse missus: quo tempore, *Fenifium* Iapheti pronepotem floruisse oportuit. Atque cum Scythas litteris iam uti necessum fuit, eo quod reliquis Noachidis propiores, quia religionis etiam, & literatura eorum consortes, existerunt: cum contra ea apud Germanos, vix aliquod litterarum vestigium, si *Mannus*, primus earum inventor credatur, quod scriptores originum Germanicarum volunt, notari queat. Accedit, eosdem scriptores plerosque, Germanos suos atque Gothos, a Scythis sacros scribere: quod si largiamur, sicut largimur omnino faciles, liquido constabit, Germanos & Gothos, Scythis, non hos illis, litteras ferre debere in acceptis, quod sane meminerint Hunnomastiges. Enimvero, quidquid pro Runis, VERELIVS, VORMIVS &

RVDBECKIVS; pro Scotis & Hibernis FLAHERTY; pro Germanis BE-
 CANVS, CLVVERVS, SCHOTTELIVS, MORHOFIVS, BÖDICKERVS, &
 omnium recentissimus IO. AVG. EGENOLFF, operose commentan-
 tur, Scythis illud, tamquam communibus omnium parentibus,
 atque adeo nostris etiam Hunnis, velificat. Iam, quod ad popu-
 los adtinet septentrionales, qui a *Feniffo* Scythia nomen traxere
 suum, dictique sunt *Fenii*, *Phenifsi* seu *Phæni*, poterant omnino,
 prout illorum temporum consuetudo ferebat, facta ex Asia demi-
 gratione in Europæ Septentrionem, novas forte sedes quæsitori,
 peruenisse, & partim in *Finnia*, *Finn*, *Land*/Suediæ regione; par-
 tim in *Fionia*, Daniæ insula; partim in *Finnmarkia*, Noruegiæ pro-
 uincia; partim denique in *Scotia* & *Hibernia*, consedisse: quibus de-
 mum regionibus & populis, a duce suo, vel præcipua quadam & co-
 piofissima familia, quæ gentilitium *Fenesii* nomen ferebat, id co-
 gnomen habuit: quemadmodum neque *Scotis*, nominis sui de-
 riuationem a Scythis petitam, inuidemus; sed laudato *Flaherty*
Ogygiæ Parre III. c. 72. lubentes omnino subscribimus. Interim *Fenifiorum*
 denominatio, non iam e Gothica lingua cum *Rudbeckio*; sed e Hunno -
 Scythica erit arcessenda. certe hæc nostra
 deriuatio, eo se magis commendat, quo *Rudbeckiana* illa sim-
 plicior est, & cuius linguae Hungaricæ gnaro ex facili obuia. Proinde
Fenifsi idem sonabunt, quod *clari*, *celebres*, *illustres*, siue ob-
 res fortiter & præclare gestas, siue, quod ab illo Scythia, continua
 maiorum serie descenderent, qui inuentis auctisue Scytharum lit-
 teris, *Fenesii*, hoc est, *clari* atque *illustris*, nomen meruit. Hæc
 dum sagaci coniectura pressius confector, venit in mentem cogi-
 tare, annon *Fenifsi* isti, Runographiæ, qua Suedi & Dani super-
 biunt, auctores sint habendi? mihi sane id verosimile videtur:
 nec dubito, quin eandem in sententiam sint concessuri eruditi il-
 li, qui procul gratia odioque, æstimauerint penitissime, quæ a
 nobis iam sunt adlata. in primis, si characteres nostros Hunno-
 Scythicos, cum iis contulerint, qui apud *Verelium*, *Vormium*,
 & laudatos supra auctores, visuntur. quam coniecturam mihi fir-
 mant, reliquæ linguae Hungaro - Scythicæ, quas in *Finnico* idio-
 mate

mate deprehendo, quasque in progressu huius nostri operis, B. C. D. sumus exhibituri. Sed de *Fennis* siue *Finnis*, videtis TACTIVM de Moribus Germ. extr. & PHILIPPVM CLYVERIVM Germ. Antiq. Lib. III. c. XLV. p. 201.

§. VI.

Nunc longioris subscilii quæstio se ingerit, quales Huno-Scytharum, si quas habuerunt, sicuti habuerunt omnino, litteræ fuerint. CLIO. TSE' TSL, illustr. Sch. Sáros-Patak. Rector, in observ. orthogr. Gram. de recta Hungarice scribendi & loquendi ratione, p. 1. §. 2. ita habet: *Hungari, post habitus suos, iam a multis seculis, quibus in Scythia, unde olim egressi sunt, utebantur litteris, loco earum utuntur latinis. Et mox: Traditio non incerta est, Hungaros in Scythia propriis litteris fuisse usos, progrediendo inter scribendum a dextra versus sinistram, more Hebræorum, & aliorum Orientalium. Harum litterarum vestigia etiamnum, ut aliqui perhibent, apud Székeliōs Transylvanenses superesse, extra dubium est, licet iis uti, paucis datum sit. Ita Tsetsius. Sed ALBERTVS MOLNAR, clarissimum sui temporis litteraturæ Hungaricæ lumen, in Praef. Gram. Hung. p. 23. istos characteres numquam sibi visos ait: Sæculorum, vel Székelyorū Transylvanorū litteras, quarum meminisse STEPHANVS SZÉKELY, in suo Chronico Hungarico, numquam vidit, neque hominem novi, qui eas viderit. Rogo itaque populares meos, in primis Székulos Transylvanos, ut, si quid eiusmodi habeant, in publicum illud proferre, cum suis commentariis, dignentur. Habuit vero easdem GEORGIUS OSIPKES KÖMÁRINI, S. Theol. D. & Prof. in illustri Schola Debreczina, qui Hungariæ illustratæ p. 23. 24. litteras, dictiones Hungaricas constituentes, primæ, quæ more antiquo, & proprie Hungarice scriptas, deinde, quæ litteris Romanis expressas, considerat. Quæ proprie Hungarice scriptæ sunt XXXII. K. enim aliter in medio, aliter in fine & principio scribitur; ut pateret in figuris litterarum, quas libenter daremus, si ita typos ad imprimendum, ut pennam & digitos ad describendum, haberemus. quia ve-*
ro ty-

ro typis Scythicis destitutumur, Romanis describemus, quomodo descriptas vocamus, quæ Romanis characteribus descriptas &c. Atque cum pergit : *quæ Romanis characteribus expresse sunt* ; 1. hoc ordine, a, b, cz, cs, d, e, f, g, gy, h, i, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ô, p, r, s, sz, t, ty, u, ü, v, z, zs. quæ quidem, quod ad nomina adinet, quomodo cum nostris, quos iam exhibebimus, conueniant, conferentiobutium erit. Illud certe negari haud potest, eosdem, cum nostris esse, si pauca quædam excipias. namque é longum, cuius peculiaris est in alphabeto nostro character, & vsus in Hungarismo latissimus, hic non reperitur ; & cum KOMARINVS, triplicis K, faciat mentionem ; nostrum initiale tantum, (quod ego & in medio adhiberi solitum credo) & finale exhibet : R. contra ea in nostro maius & minus conspicitur, de quo tamen nihil habet Komarinus, FRANCISCVS VERO FÓRIS OTROKOCSI, vir rerum patriæ curiosissimus, loco supra memorato : habeo, inquit, apud me characteres quosdam a dextra ad sinistram procedentes, cum titulo : Alphabetum antiquorum Hunnorum ; quos aliquando Venetiis acceperam & descripseram, ab amico quodam, qui etiam, ut reor, ex occidentali Hungariæ parte eos acceperat. Mentem de iis suam ita deinde promit : verum, cum mihi ipsi etiam illi characteres valde adhuc suspecti sint ; præsertim ex eo, quod vocales (quas septem habemus) mixtim inter consonantes recensentur, ad instar Europæorum. idcirco eorum publicationem, aut certius de his iudicium, eo usque differo, donec Deo dante, melius de iisdem aliunde edoctus fuero. Pergit porro : initiales eorum aliquot hic apponam, ut vel ex iis, qui forte similes aliquando viderint, iudicent, an hi sint iidem. Producit demum ipsissimos nostros istos characteres, quos iam luce publica donamus numero sex : a, b, cz, cs, d, e. atque subiungit : Sunt in uniuersum numero XXXV. in iis enim etiam nostra molles, gy, ly, ny, ty, distinctu characteribus scribuntur a lit. g, l, n, t. Littera autem Y, omittitur, quia, ut iam dixi, ea per se non est nostra littera. Hactenus Otrokocsi. Recte quidem, quod ad numerum & reliquas litterarum istarum adfectio-

Alphabetum Hunno-Scythicum

• A	a.	J	j.	X	R.
X	b.	◊	k.	Λ	s.
ƚ	cz.	N	k _{fin.}	~	sz.
H	cs.	Δ	l.	Y	t.
†	d.	○	ly.	X'	ty.
Q	e.	4	m.	⋈	u.
Ɔ	é	Ɔ	n.	⌒	ü.
⊗	f.	Ɔ	ny	M	v.
Δ	g.	⊖	o.	≡	z.
f	gy.	⊗	ö.	Ψ	czs.
⊗	h.	3	p.	<i>Tab. II.</i> X bd. X be. X bi. X bo.	
†	i.	ſ	r.		

adfectiones adtinet; ſed quod vocales eum, conſonantibus, Euro-
pæorum more, intermixtæ, de genuina alphabeti antiquitate,
reddunt dubium, illud vero eſt, quod parum momenti habet, at-
que a nobis infra inter præiudicatas opiniones poſitum, excutie-
tur. Equidem,

haud credulus illi,

genuinos eſſe Alphabeti huius characteres, non uno argumento
plane conuincor; qua de re inferius erit dicendi locus.

§. VII.

Sed vero, antequam ad euincendam Alphabeti huius Hun-
no-Scythici antiquitatem genuinam me accingam, en illud TIBI
L. B. ſpectandum exhibeo, ea, qua licuit, accuratione, expreſſum.
Acceptum id ſero Viro, dum viueret, inter ſuos celeberrimo, SA-
MVELI CAPOSSIO, S. Theol. D. & in illuſtri quondam Schola, quæ Al-
bæ Iulix floruit, P. P. Complectitur illud litteras XXXIV. ſcriptas
ritu Orientalium retrogrado, hoc eſt, a dextra ad ſiniſtram proce-
dente; adeoque plane easdem, quas *Fr. Féris*, ſe habuiſſe, ſpeci-
mine edito, teſtatur eſt, & de quibus *Komarinum*, nunc audiui-
mus differentem. Vid. Tab. I.

In ſyllabarum compositione, vocales conſonantibus nexiti-
bus, more Aethiopum, ſcite adnectunt, ſiue vt compendiſace-
rent ſpatium, ſiue vt ſcribentium conſulerent celeritati. Sub-
iungimus exemplum, quale exhibuit *περίοδος*, CAROLINA
miſſus. Vid. Tab. II.

Aduertit hic L. B. ex facili, conſonanti B. adnecti voca-
les, *a. e. i. o.* id quod circa reliquas etiam conſonantes, credo
obſeruari poſſe; ſed nec ambigo, quin in ſcribendo, *ligabiles*
alias, alias *illigabiles*, quemadmodum *Arabes* & *Syri*, habuerint
Hunni veteres: cuius rei non plane nullum eſt indicium, quod
K. & R. aliter ab initio vocis, aliter in fine ſcribatur. At vero de
his tum demum iudicabimus ſecurius, vbi MSC. conſulere, & ex
eorum contextu, de ſingularum litterarum habitu mutuo, exiſti-
mare poterimus. Præter iſtud, quod iam exhibui, Alphabeti

D

Hunno-

Hunno-Scythici exemplar, aliud quoque, singulari prorsus beneficio a nonnemine accepi. Scriptum illud est manu Generosi D. Ioh. MEIER Tigurini, cum *ἱερωαφῆ*: *Alphabetum pri/ncorum Hunnorum, quo olim vsi sunt, lectum more Hebræorum, a dextra ad sinistram*; vt in exemplari ipso litteræ, serie deorsum tendente, conspiciantur. Numerus & valor, cum nostro illo idem est, sed figura in quibusdam litteris nonnihil variat; quod tamen rei ipsi adeo nihil demit, vt eam potius faciat euidentiore, vt adeo superuacuum fore diligentiam existimem, si litteræ, figura leuiter ab inuicem declinantes, nouo xilographi labore exculperentur. Sed iam ad euincendam Alphabeti huius nostri antiquitatem genuinam, accedamus.

§. VIII.

- Primum igitur Argumentum*, quo inductus sum, vt crederem, genuinum illud esse, *Genesis* eiusdem est, nullo negotio ex Orientalium ductibus antiquioribus repetita. quæ vt eo fiat euidentior, periculum faciamus, litteras singulas accuratius examinaturi,
1. & cum orientalibus collaturi impensius. 1. A. Originem Hebraicam, vel inuito lectori prodit. Cum enim KIRCHERO teste, Libro de *Turri Babel*, p. 157. *Aleph*, & vnica olim lineola erecta, ad morem I. latinorum constitit, procliue erat, vt lineæ isti altera, sed exsiliior, quod Celeb. LÖSCHERVS de Causis Ling. Heb. p. 224. coniicit, parte eius superiori, adnecteretur; sic, vta dextris, sinistrorsum propenderet: quæ iterum, siue celeritate scribarum, siue ornatus causa, adhæsisse potuit lineæ principi, quomodo A. nostrum enatum. Quid? quod in RABANI MAVRI Alphabeto, quod ille *Mosis* appellat, character *τξ* Aleph, nostro, si linea superior coniungatur cum corpore litteræ, plane sit simile: vt nunc Samaritanorum *Aleph*, Syrorum *Olaph*, Arabum *Elif init.* taceam. Si quis vero obiiciat, Græcicam potius, quam Hebraicam characteris originem esse, eo quod libri veteres, manu exarati, suum *Alpha*, ad eundem modum exhibeant: equidem non inuitus largiar, parum a nostri huius characteris forma dissidere, vetus

vetus Græcorum *Alpha*, quemadmodum id me *αὐτοψία* docuit, cum in Auguſtiſſima Bibliotheca Vindobonenſi, abhinc triennium codicem illum *Dioſcoridis* vetuſtiſſimum, quem diligentiffimus P. LAMBECIUS Comment. Biblioth. Cæſ. Lib II. c. VII, luculenter deſcribit, curioſius perluſtrarem: at enim vero nihil aliud inde mihi colliget, quam quod & ipſa hæc Græcorum characteris forma vetus, ad eodem forte natales, cum noſtro, referri debeat. 2. B. Character eſt non minus ab oriente arceſſendus: ſiue enim hodiernam, ſiue quamcunque veterem *τὴ Beth* Hebræorum figuram, cum eo contenderis, non alio inter ſe diſſidere aduerſes, quam quod *Beth* hebraicum, cavitatem habeat ſiniſtrorſum apertam, character autem noſter, ſimul & dextrorſum. Eſt ergo *Beth* geminum conuerſo ſitu coalitum *ⲃⲈ*, quod demum pictum celerius, in eam formam euasit, qua id pinxere Hunni veteres. Reperias præterea eius veſtigia in *Beth* Samaritano; *Be* initiali Arabico; *Beth* denique Syriaco. 3. CZ. Hebræa eſſe origine, manuſcriptum eſt; quippe a *Dſain*, formatum, cuius lineola, vel flammula ſuperior, ex vtraque parte deſluens, fecit noſtrum *Cze*. Nec abſimile eſt *Tzode* Syrorum *mediano nexili*. 4. CS. Non fallit coniectura, ex *Tzade* & Hebræorum, paullulum reclinate, naſci potuiſſe. adde Syriacum *Tzode* fig. Eſtrang. quod erectum, & lineola intermedia, ductibus lateralibus latius diuarcatis, auſtum, plane erit Hunniacum *Cse*. 5. D. Totum quantum eſt, Hebræum eſt, ſi compagem anguli excipias, cuius hic lineola vtraque prominet; congruit ei cum primis *Daleth* Alphabeti *Balmefiani*. 6. E. breue, ſoni obſcurioris, conſimile eſt *He* Balmefiano, præterquam quod illud aperturam verſus dextram habeat, iſtud ſiniſtrorſum adſpiciat. Huc & Samaritanum *He*, pertinet. 7. E longum, ſoni clarioris, cum priore, quantum ad formam addinet, congruit, niſi quod virgulæ diacriticæ vtrinque varient, quamuis nihil opus ſit iſta deriuatione, ſiquidem vocales ſunt. 8. F. Concordat cum *Vau* orientalium, quod olim apud Hebræos pedi inſtar, curuum erat. idem Arabes, virga inferius ſiniſtrorſum procurrente, in ſemicirculum mutarunt: qua reiecta

- Syri*, circulum retinuerunt solum : hunc rursus, sed ampliorem paullo, linea recta a superficie ad imum descendente secarunt *Aethiopes*: atque hos æmulati Hunno - Scythæ, mutata linea illa τϥ *Vauæ* Aethiopici, in crucis exiguam formam, fecerunt suum *Ef*.
9. G. τϥ *Gimmel* Orientalium respondet, gibbo, quem alias gerit, in angulum adsurgente, & situ in dextram conuerso: quale quid ex illa *Gimmel* forma, quam *Rabani Mauri* Alphabetum exhibet, fieri potuisse, nemo inficiabitur. quid? quod *Gomal* Syriacum fig. Estrang. nostro conforme prorsus sit futurum, si eius situs erigatur, pedique eius sinistro, loco fulcri, interius virgula suffigatur.
10. GY, diacricos causa, necum antegresso G. simplici confundatur, pinxere ea ratione, ut fulcrum illud geminum, lineæ
11. sinistrae transuersim impingerent. 11. H. Et huius originem ex Hebræo ה, repeto, sic, ut maior litteræ ductus in circulum abeat, quem demum fulcrum, & istud in circulum adactum, secet utrinque, non secus, quam si duo C. latinorum transuersim sibi inuicem essent innexa. inclinatur ad eandem hanc *He* nostri figuram,
12. *He* Rabbinicum; sed nec Syriacum abludit. 12. I. breve, τϥ *Iod* *Rabani Mauri* congruit, si excipias, quod in Hunniaco isthoc, lineæ superne transuersim impositæ, altera erecta superemineat, & crucis præ se ferat speciem. quod quidem ταχυγραφίας studio
13. accidere facile potuit. 13. I. longum, ab eadem origine arcessendum. quin ipsissimum est *Hi* Armenicum, figuræ minoris; sed horum etiam deriuatione, quia vocales sunt, possem omnino
14. supersedere. 14. K. Ex Orientalium *Kuph*, subnatum, at linea inferne pendula, prorsus neglecta, semicirculo autem in quadratam abeunte figuram. quod quidem non in Hebræorum modo פ, sed & Syrorum *Quoph*, facile potuit euenire, & maxime omnium figuræ *Estrangela*; quod situ paullulum arrepto, & linea, quæ sinistroriorum procurrit, amputata, ex asse erit Hunno.
15. Scythicum *Ka*. 15. K. finale. e priore figura nasci potuit, superiore latere dextro abiecto, sinistro autem pedis quasi loco, recli-
16. nato. 16. L. habet aliquid ex *Lamed* Orientalium. & ex Hebræo quidem, cum vulgari, cum in primis *Rabani Mauri*, atque *Balmesii*.

mesii. Sed *Syriacum* etiam *Lomad*, fig. *Estrang.* ex situ iacente, ita porrectum, vt fulcro gemino, pedi sinistro adnexo augeatur, originem ei dare potuit. 17. LY. Pars eius sinistra in Alphab. ex MSC, prorsus eadem est. si vero adsurgentem superius lineam in circulum hemisphærii dextri adegeris, en erit Hunno - Scythicum *Ely*. Punctum, quo dispungitur, diacriticum est, ad *Ἐλύων* rē *Es*. quod perexiguam crucem in medio gerit. 18. M. de isto charactere plane existimo, *Syriacum Mim* esse, sed erectum, atque ventre in angulum desinente, cauda vero, quæ prominebat, arrecta, medio virgulæ, fulcro contigua. 19. N. Ipsissimum Orientale est, siue *Hebræum* quodcunque, siue *Syriacum*, siue *Samaritanum*, sed rotundum tamen. Tale in primis *Arabum* est *Nun fin.* resupinans aliquantum, & punctum gerens, quod in Hunno Scythico isto *En*, superiori characteris parti adhæsit, inque virgulam abiit. 20. NY. molle, figura, quam nunc excussimus, eadem. eo differt, quod virgula superiori illius oræ adpicta, hic ad oram vsque inferiorem descendat, atque corniculantis formam lunæ, videatur id æmulari. quod litteram emollit, & ab *En* discriminat. 21. O. quia Vocalis est, non est opus de eius genesi dispicere; idem & de diphthongo, 22. Ō. accipiendum, quæ cum præcedenti eadem est, nisi quod diacriseos causa notulas quasdam adsciscit. 23. P. hebraicum esse, meridiano sole clarius est. nec enim video, quid obstat, cur *Hebræum* *Pe*, eiecto ventre, in nostrum istud characterem non potuerit abire. 24. R. examussim figuræ τῆ *Re* Arabici, abiecto, quod inferne gerit, puncto diacritico, respondet. 25. R. maius. est & istud *Hebraicum Resch*, quale exhibet Alphabetum *Rabani Mauri*: quin & ex priore illo minore, quod cum Arabico congruit, poterat enasci, extremis litteræ in vncum vtrinque desinentibus, ascendentem illum, descendentem hunc. 26. S. cum sibilo crassiore. est huius analogon *Schin*, in laudato scriptis *Rabani Mauri* Alphabeto; ea tamen intercedente differentia, quod illic pes vterque, vlnarum instar adsurgat, hic basi sua subsistat. 27. SZ. sono leniore. ab eadem origine deriuari potest. In altero Alphabeti exemplari, cuius supra memini, ad modum

28. fere Hebræorum *Resch* pingitur. 28. T. exemplar, iam memora-
tum characterem hunc exhibet, fere tamquam Hebræum *Ajin*.
sed reuera analogia eius in *Thau* Hebr. ex MSC Rabani item, atque
29. Balmesii, nec non in Samaritano Alphabeto quærenda est. 29. TY.
molle, ex eodem charactere, quem nunc dedimus, ortum, *ῥαγ* *ῥα*
ῥω, causâ, pedem alterum adsumit, litteramque emolliat. Præter Sa-
maritanum *Tau*, in nummis adhiberi solitum, conspirat cum Aethi-
opum *Tauvi*; nisi quod istud crucis speciem, magis perfectam, illud
nostrum, obliquam præsentat. Alterum exemplar characterem
30. istum, cum duobus punctis, exhibet. 30. U. vocalis est, quemad-
31. modum & Diphthongus 31. ü. igitur sine vlla cum aliis caracte-
ribus contentione, transmittendæ, eo quod orientales, vocales
suas forma minutiore pingunt, vel adpingunt etiam. qua illi re a
32. nobis abludunt omnino. 32. V. responderet quodammodo *ῥα* *Vau*
Samaritano, quale ex nummis exsculptum, figure diuersæ atque
33. situs, exhibet *Löscherus*, l. c. p. 200. 33. Z. eadem fere est figu-
ra, qua Aethiopicum *Zai*, hoc tamen interest discriminis, quod
illud vnicam tantum habeat lineam transversam, eamque ab vno
latere characteris, ad aliud tendentem; istud contra triplicatam,
34. atque declivem. 34. CZS. ipsissimum *Schin* & Hebraicum, sed
parte media infra basin pendula. multum differt a Samaritano
Schin; Arabico *Sin*; atque Aethiopico *Saur*,

§. IX.

Hæc de Genesi Alphabeti nostri dixisse sufficiat. illud mo-
nendum restat, vt Lector eruditus nostros istos characteres, cum
orientalibus collaturus, corpus litteræ, ab aduenticiis apicibus,
quos subinde vel incuria, vel ornatus, vel scribarum etiam festi-
natio, inducit, sollicite discernat. Nobis certum est, vti Lin-
guam Hungaricam, sic & litteraturam ejus vererem, ab oriente
arcessendam esse. Neque vero genesis ejus ex orientalium dedu-
ctam characteribus, eo fine exhibemus, vt siue nobis ipsis, siue
aliis nitamur persuadere, ita, neque aliter enatas fuisse litteras
Hunno - Scythicas; hoc enim adfirmare nimium foret; sed vt do-
ceamus,

DIAGRAMMA LITTERARVM ORIENTALIVM HARMONICVM

	¹ L. Ebr. bib.	² L. Ebr. ex. M. S. T.	³ L. Ebr. Raban.	⁴ L. Ebr. Balm.	⁵ L. Rabbim.	⁶ L. Ebr. prim.	⁷ L. Num.	⁸ L. Samar.	⁹ L. Syr.	¹⁰ L. Arab.	¹¹ L. Aethiop.	¹² L. Hun. Scyth.
1	א	א	א	א	א	א	א	א	א	ا	አ	А
2	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ب	በ	Б
3	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ج	ገ	В
4	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	د	ደ	Г
5	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ه	ዘ	Д
6	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	و	ወ	Е
7	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ز	ደ	Ж
8	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ح	ዘ	З
9	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ط	ደ	И
10	י	י	י	י	י	י	י	י	י	ث	ደ	Й
11	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	ك	ደ	К
12	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ل	ደ	Л
13	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	م	ደ	М
14	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	ن	ደ	Н
15	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	س	ደ	С
16	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	س	ደ	Ш
17	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	ف	ደ	Ф
18	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	ف	ደ	Ц
19	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ق	ደ	Ч
20	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ر	ደ	Р
21	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ش	ደ	С
22	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ت	ደ	Т

ceamus, fieri id saltem potuisse, & quod inde consequitur: ut in vocalibus ipsis, innumeras linguarum Asiaticarum reliquias, im-
mo cohortes superesse; sic & in ipso Alphabeto Hunno-Scythico,
exstantissima characterum orientis vestigia haud obscure notari.
Quapropter Lector eruditus, si forte nimis ei visa fuerit hæc accu-
ratio nostra, eo facilius nobis veniam indulgebit, quo magis de-
prehenderit, nihil nos adtulisse hætenus, quod non multam ha-
beat verosimilitudinem. atque istud circa huiusmodi scribendi
genus, ubi res fere omnis conjecturis conficitur, plus satis esse,
crediderunt semper eruditi. Quidquid huius rei sit, felicius pro-
fecto Alphabetum nostrum ab orientalium characterum mutua-
mur, quam diligentissimus ille Suedicarum Originum scriptor,
RVDBECKIUS, Runas suas a Caduceo Mercurii, *vid. Atlant. Part. I.*
c. 38. ut merito ei TENZELIUS obiecerit, ea se ratione non Runi-
cos modo, sed omnes omnium gentium characteres, ex Mercurii
caduceo, facili æque opera, quam id a RVDBECKIO præstitum est,
deriuaturum, *Colloqu. mens. anno 1690. mense Maio.* Ceterum ad
illustrandam hanc Alphabeti nostri genesin legi meretur STEPH.
MORINUS Exercit. de Ling. primaeva. P. II. c. X. p. 23. seq. Ceterum,
ut characteres nostros, L. B. cum orientalium æquius iuxta & ex-
peditius possit contendere, *Diagramma litterarum orientalium*
Harmonicum, chalcographi exscriptum manu, hic exhibemus.
Depromsi idem non parua sui parte, ex Celeb. VALENTINI ERNE-
STI LÖSCHERI, tractatu eruditissimo, quem de causis Ling. Hebr.
conscripsit, p. 224. Tabellam EDVARDI BERNARDI, qua is pleros-
que orbis eruditi characteres e Samaritano deductos exhibet, vi-
dere mihi haud contigit, qui vero sola chalcographorum opera ex-
pressi circumferuntur, cum primis suspecti mihi sunt, quod aucto-
res, quorum diligentia collecti sunt, tacent. Sed iam *Diagram-
ma* nostrum paucis erit illustrandum. *Primus* ergo ordo, quadra-
tas Hebræorum litteras sistit, quas & Biblicas dicimus. *Secun-
dus*, quadrati Alphabeti exstantiores habet variationes, in MSC.
codicibus passim obuias. *Tertius* complectitur litteras *Rabani*
Mauri, quas ille media in barbarie, Libro de inuentione lingua-
rum

rum, sub nomine *Litterarum Moſis*, conſeruauit. *Quartus*, litteras continet *Abrahami Balmefſii*, quas ſcripturam עבר הנהר, *Transfluuialem*, nominat, in libro quodam, vetuſtate inueterato, reſertam. *Quintus* exhibet Alphabetum vulgare Rabbini-cum, quo hucusque vtuntur Iudæi, non Hebræam modo, ſed vul-gares etiam linguas, ſcribentes, vid. *Buxtorf.* in Theſ. Gram. Hebr. *Sextus*, primæuas, & quod *Löſcheri* iudicium eſt, ſimpli-ciſſimas Hebræorum litteras habet, de quibus erudite diſſerentem videliſe eundem, p. 225. ſeqq. quæ proſecto Hunniaco noſtro Al-phabeto, ſi non vbique reſpondent, quod ſperare nequeas, mul-tam nihilominus geneſi eius lucem affundunt. *Septimus* Samari-tanas proponit, ex veteribus Hebræorum nummis, exſculptas. *Octauus* Samaritanas vulgares; quemadmodum *Nonus* Syriac-as; *Decimus* Arabicas; *Vndecimus* Aethiopicas continet, de quibus plena ſunt apud Grammaticos omnia. *Duodecimus* deni-que noſtrum Hunno - Scythicum promit, non prout ſe inuicem excipit, ſed prout cum nominibus Alphabeti Hebraici, tum etiam reliquorum charaſterum figuræ, reſpondet; quod idem de reli-quis etiam, Arabico potiffimum atque Aethiopico charaſtere, in-telligendum.

§. X.

Secundum, pro genuina Alphabeti noſtri antiquitate, *argu-mentum*, a valore litterarum ducimus. Certum eſt enim, litteras latinas, quibus hodie vtimur, Linguae Hungaricæ, ſecundum omnes eius ſonos accurate exprimendos, haudquaquam ſuffice-re, vnde factum, vt cum noſtri accuratam non minus ſcriptionem, quam pronunciationem ſermonis conſectarentur, & relictis, qui-bus olim utebantur, charaſteribus, peregrinos iſtos adoptarent, nouas litteras comminiſci habuerint neceſſum: cuiusmodi qui-dem ſunt numero ſeptem; CZ, vel TZ; CS, vel TS; GY; LY; NY; SZ; TY, vbi videas ad vnus litteræ Hungaricæ ſonum vtun-que pronunciandum, duos Latinorum adhiberi debere charaſte-res. quod tamen & ipſum inuentum, nondum ſatis pronuncia-tionem

tionem refert indoli Hungariſmi plane respondentem. Taceo litteram CZS, numero in Alphabeto noſtro vicinam, ſono autem τſ Schin Hebræorum multo durior, ut videre eſt in vocibus Sir, pinguedo, Seb, vulnus, Sák, ſaccus, &c. nulla litterarum Alphabeti Latini compoſitione ſatis commode enuntiari poſſe. quod enim 'Z cum notula ſuperius, anteriori litteræ parti adpicta, defectum hunc nonnulli ſupplere conantur, parum proficiunt. Quid? quod iſtam ſcribendi rationem, ſi PETRVM PÁZMA'NY, Cardinalem Hung. in operibus ſuis, vernacula ſcriptis; GEORGIUM KÁLDI, S. I. in Bibliis Hungaricis; Io. TSÉTEI, in Obſervat. Orthogr. Hungar. denique FRANCISCUM PÁRICZ PÁPAJ M. D. in Dictionario Latino-Hungarico, excipias, ne miſeſimus quidem aduertat, ſaltem non ignoret. Hinc enata ſunt in Orthographia Hungarica, generales illæ, & quia noſtris ipſorum non utimur characteribus, neceſſariæ, ac maximopere utiles regulæ: *Quibus litteris latinis ſonus Hungaricarum commodius exprimi poteſt, ea debent adhiberi.* Porro: *Litteræ combinatæ, pro ſimplicibus ſumende ſunt, in collectione & pronunciatione earum.* Vide Tsétſium loco citato. Iam ſi Latinarum litterarum, quibus nunc utimur, inopia, circa ſonum vocum Hungaricarum utcunq; exprimendum, tam eſt manifeſta, in eam concedamus ſententiam oportet, aliud ſuperſſe debere Alphabetum, quod Lingux noſtræ indoli, & pronunciationi, reſpondeat accuratius: id quod de noſtro iſto, quod iam produximus, non omnino adfirmabimus prius, quam indagato eius valore, & ad ſcribendum Hungariſmum mira quadam aptitudine, prout demonſtrata, ad ſenſum lectori noſtro extorſerimus.

1. A. Concordat cum latinæ vocalis ſono, nonnunquam tamen modo Kametz Hebræorum, modo Patach, modo denique Kometzchatuph, æmulatur. Sic Atya, pater, quantum ad vocalium ſonum adinet, in priori ſyllaba A. clarius legitur, ad modum Kametz, & in rapidiore pronunciatione, tamquam Patach, in poſteriori vero obſcurius, more τſ Kometzchatuph. 2. B. pronuntiatur uti Hebræorum Beth, leni dagesch diſpunctum, ſic Bor, vinum, quod lego ſicutי בור. Alioquin inter B. & P. exiſtans at-

E

que

- que clara est apud Hungaros, prouti apud Italos & Gallos, diff-
 3. ferentia : lenius enim *Bor*, vinum, & *Por*, pulvis, sonat. 3. *CZ*,
 prima est littera, quam latino charactere nequimus exprimere.
 Est vero sibili tenuioris, ex collisione C, seu T, & Z, quodammodo
 enascentis, acuti tamen magis, quam *Dšain* Hebræorum, aut
Zita Græcorum, ut videre est in vocabulis: *Czimbora*, passio;
 4. *Czimer*, insigne, crista. 4. *CS*, secunda consonans, quam nobis
 Alphabetum Latinum negavit, hinc etiam compositis ad expri-
 mendum eam litteris, utimur. Sibile crassiori est, quam Gallo-
 rum vel Anglorum *ch*, in vocibus: *charles*, *church*, *chapter*.
 Sed neque Græcorum *cx*; Sclavorum, Bohemorum & Polono-
 rum; Germanorum *sch* sonum litteræ Hungaricum, expri-
 mere potest, quemadmodum patet, scribere & pronunciare ve-
 lis sequentes voces: *Csap*, *Cšép*, *Cšip*, *Cšamo*, *Cšuf*, *Cšörög*, &c.
 adeo vix vilius Alphabetum linguæ nostræ potest accomodari.
 5. 5. D. respondet *ř* Hebræorum *Daleth*, figura non minus, quam
 valore. modo namque tenacem spiritum secum vehit, quemad-
 modum *Daleth*, sine *Dagesch* leni, ut: *Dühäs*, ravidus; ubi, &
 in similibus, fere legendum est: *Dhühäs*; modo legitur quasi
Dagesch leni notatum, ut: *Darab*, portio, quasi scriptum esset
 277. Ceteroquin inter D. & T. idem apud Hungaros, quod apud
 Italos & Gallos, interest discrimen. aliter quippe pronuntio:
Delä, celebris, strenuus; aliter, *Telä*, plenus: ut adeo notandi
 hic sint, qui D. Hungaricum emolliunt, & loco *gy* adhibent, ut:
Dyálog, pedes, *Dyilkos*, homicida, id quod perperam fit, cum
 6. scribendum sit: *gyalog*, *gyilkos*. 6. E. brevis potestate eadem
 est, qua *Segol* Hebræorum, adeoque non male ei ministrat e La-
 tinorum, ut: *Szerelém*, amor. Aliquando & *ř* *Catephsagol* na-
 turam æmulator; quando scilicet syllaba, quam adficit, rapidius
 est pronuntianda, ut: *Szerelmetes*, ubi duæ quidem priores, ex
 linguæ indole breves licet sint, cum quadam tamen mora, poste-
 7. riores vero duæ, rapidius longe pronuntiantur. 7. E longum,
 valetidem, quod Hebræorum *Tzere*. Notamus hic obiter quan-
 titatem vocalium, aliter se apud Hungaros, quam in aliis linguis,
 habet.

habere. hic enim vocalis tum demum longa eſt, cum tono gan-
det acuto, quem ideo accentu etiam acuto notant; brevis, cum
eo caret, ut: *Kérés*, petitio; ubi utriusque ſyllabæ e longum
eſt: *Szerelmes*, amabilis; ubi in omnibus quatuor ſyllabis e ſic
breue, eo quod tunc caret. Cl. *Fbris Orig. Hung. Parte I. c. VII.*
p. 321. dubius licet de Alphabeto hoc noſtro, fuerit, non potuit
tamen non probare, diſtinctum, E. brevis & longi, characterem:
inſuper auctor eius (Alphabeti Hunniaci) quiquis fuerit, recte
vocalem E, in duas vocales diuidit, ac utrique peculiarem for-
nam adſignat. Eſt enim vocalis illa gemini apud nos ſoni, ali-
quando enim ore quaſi aperiore profertur, ut accedat ſono ali-
quantulum ad A. eſtque tunc brevis, ſine accentu ſcripta, hoc
modo, e. aliquando vero minus aperto ore profertur, ut ſono
ſuo quodammodo ad I. accedat, eſtque tunc longa, qua pingitur
cum accentu acuto, hoc modo: é. Haſtenus FÓRIS, quæ ſane po-
teſtatem duarum iſtarum vocalium, pulchre illuſtrant. 8. F. ni-
hil habet, quod non latinum præſtare poſſit. illud omittendum
non eſt, inter F. & V. (quæ Germani latina pronunciantes, ſubin-
de confundunt, ut pro *veritas*, *die Wahrheit* / *ſeritas*, eos dicere
audias, id quod Hungarorum auribus moleſtiſſimum eſt) accu-
ratum Hungaros diſcrimen. Latinorum, Gallorum & Italorum
more, obſervare. Toto ſane cælo differunt *Fagy*, gelu, & *Vagy*,
2. pers. Verbi Subſt. *Vagyok*, ſum; *Fáj*, dolet & *Vaj*, butyrum.
9. G. durum ſonat, & ſine adſpiratione *h*. male ergo ſcribitur, 9
megb, *pedigh*, cum ſine adſpiratione debeat: *meg*, *pedig*. Eſt vero
eadem rã G. cum *Gimmel* Hebræorum dagelſchato poteſtas. Huc
& obſervatio Cl. *Mólnár* Grammat. Hung. p. 30. obſ. ad lit. G.
pertinet: G. inquit ante a, o, u, proferunt Hungari ſicut Itali &
Galli: ante e & i, ſicut Germani. 10. GY. tertia conſona, quæ ne- 10.
quit Latinis litteris exprimi, habet aliquid commune cum *Gimel*
non dagelſchato. Adſumit nimirum ad duriciem emolliendam y.
atque tum liquidius ſonat, ut: *gyógyítás*, ſanatio. 11. H. ſpiritus 11.
naturam & hic obtinet; niſi quod apud Hungaros, more orien-
taliū, fortius & ſonantius efferatur, quam apud occidentales. ca-

- dem itaque potestas eius fuerit, quæ Hebræorum η *He*; lego
12. enim *Harang*, æs campanum; *hóhër*, carnifex. 12. I. paruum respondet *Chirek* paruo Hebræorum; hinc & sine exstantiori mora legendum, ut: *kitfíny*, paruus. est autem vocalis, incipiens,
13. promouens, & finiens syllabam. 13. I. magnum potestatis eiusdem est, cum *Chirek magno*. proinde cum I. paruo, aut cum Y. confundi haud debet. Ante vocales: *a. e. o. u.* locum habet, & sonat instar *Jod* Hebr. ut: *Jámbor*, probus; *jel*, signum; *jó*, bonus; *jub*, ouis. recte ei forma $\tau\epsilon$ *jod* latinorum tributa est. 14. K. idem sonat, quod Hebræorum κ , κ , quorum etiam loco in vocibus peregrinis adhiberi solet, ut: *Kerubim*, *Kristus*, *Káldéusok*: littera, uti apud reliquos orientales, sic apud Hungaros nostros, vñratissima. Differta G. duro; scribo enim: *Kölök*, calculus, non *gölök*. 15. K *finale*, quemadmodum antegressum *initiale* & *medianum*, dici potest. imitantur hic quoque orientales, apud quos finalium vsus creberrimus est; sed valor elementi, utrobique idem est. Cur autem K. in P. mutarint recentiores Hungari, in Coniunctione Causali, *Kedig*, *Kediglen*, ut iam scribant: *pedig*, *pediglen*, autem, *sed*, vero, equidem nequeo reperire. IOHANNES SYLVESTER, qui anno M^d XLI. floruit, in versione Noui Testamenti, vbique habet *Kedig*. neque aliter recentior versionis eiusdem editio, quæ MAXIMILIANO II. imperante, excusa est. Certe *Cardinalis* PAZMA'NY, eodem modo scribere, rarius
16. licet, nihil addubitauit. 16. L. valoris eiusdem, quem in linguis
17. aliis obtinet, sed 17. LY. *quarta* Hungarorum consona est, cui exprimendæ geminus character, *Ly*. vix sufficit. Sonum habet liquidiorum, & profertur lingua palato mollius allisa, ut: *Kevely*, superbus: vbi $\tau\epsilon$ Y. non littera est, sed nota diacritica, quæ molliorem
18. $\tau\epsilon$ L. sonum innuit. qua de re infra. 18. M. nihil habet, quod non
19. aliis linguis sit commune. 19. N. durum. sonat, ut *Nem*, non,
20. item, *genus*. at, 20. NY. molle, pronunciationem requirit molliorem, estque consona *quinta*, cui exprimendæ Alphabetum latinum haud sufficit, ut: *nyak*, collum. Obserues autem $\tau\epsilon$ y. idem hic, quod ad litteram *Ly*, officium esse, ut adeo vitiosa fueris lectio: *niak*. enimvero y, præter emolliendi officium, otiosum est.

21. O. Respondet *תֵּבְ* *Cholem* Hebræorum, cum pronuntiatur tardius; sed in prosodia rapidiore, potestatis fere eiusdem est cum *kometzchatuph*: quod posterius, latina vocalis præstare nequit.
22. Ō. diphthongus, ex *e*. & *o* coalita. effertur labiis collectis, estque medio sono inter *e* & *o*; videtur Germanorum *ö* respondere in vocibus *Frönig*/rex, *frölich*/lætus. Subinde ob typorum defectum scribitur *eo*, vel diphthongo latinorum *æ*. quibus omnino ambagibus non indigeremus, si mallems auita scribendi ratione uti. Ceteroquin diphthongus hæc rite pronuntiata, decus quoddam linguæ Hungaricæ conciliat, estque, vel *quasi brevis*, vel *æar' ἱζοχὴν longa*. quia scilicet diphthongi longæ sunt tam Græcis quamque Latinis, adde & Hungaris; *quasi breuem* tum appello, cum sine exstanti mora profertur, ut: *Gyöngyös*, gemmatus, & nomen oppidi in Comitatu Heuesiensi: vti contra *longa æar' ἱζοχὴν* tunc est, cum longiorem ad pronuntiandum moram requirit, vt: *győző*, vincens. quam differentiam negligi incuriosius ab ipsis etiam viris eruditis, conqueritur *Cl. Tietzi* l. c. p. 2. & multum sane intercedit discriminis, inter *tör*, laqueus, & *tör*, frangit: & alia multa. quod discrimen, hodie omnino necessarium, in vetusto alphabeto nostrate neglectum ideo est, quod pronuntiationis veterum alia forte ratio fuit, quam quæ iam obtinet.
23. P. adspirationem in pronuntiatione omnem respuit, vt: *part*, collis, littus: hinc *Ph* ignorant Hungari; sed in peregrinis etiam loco eius *F* simplex adhibent, sic: *Filosofia*, pro Philosophia; *Pafus*, Act. XIII, 6. pro *Paphus*, quod Hungaris ridiculum sonaret: *sacerdotis caro*. In iis igitur vocibus, in quibus se *p*. & *b*. mutuo proximeque excipiunt, singulæ ad diversas vocales sunt referendæ, vt: *Pap-höz*, ad sacerdotem; *nép-bez*, ad populum.
24. R. sonat rigide, sine adspiratione tamen, quam constanter respuit: quod si autem spiritum *b*, sequi contingat, is cum R. nostro nequit vnâ constitutuere syllabam, vt: *ember-bez*, ad hominem, *tur-ba*, phlegma. quod & ipsum ex indole gutturalium apud orientales, quas *Resch* quoddammodo æmulator, repetendum est.
25. R. maius, potestate nihil variat. 26. *Sch*, eiusdem

- dem potestatis, cum *Schin* Hebræorum; *ch* Anglorum & Gallo-
rum; ꝑ. Slavorum, Bohemorum, & Polonorum, sic *Sár*, lutum, le-
go ac si scriptum esset *ſw*. latino certe charactere nequit commo-
de satis exprimi. namque Latinorum *S*. modo sibilat densius, vt an-
te consonas plerumque: *scamnum, spectrum, stultus*, &c. modo le-
nius, quomodo fere semper ante vocales, vt: *Sal, selectus, silen-
tium, sol, susurrus*. quæ observatio, quia linguæ Hungaricæ, eiusque
prosodiæ, haud congruit, fit, vt nec ipsa congruat littera. Namque,
quod *S*. solitarium crassius volunt sonare nostri, illud non tam natu-
ræ litteræ, quæ, quod iam monui, indifferens est, quam illorum ar-
bitratui tribuendam, qui prisca scribendi ratione spreta, characte-
rem latinum ciuitate donarunt. Hinc est, vt magna Hungarorum
pars, *S*. cum latine loquuntur, magno venustatis intertrimento,
densiore semper sibilo pronuntient, etiam vbi cum leniore debuif-
sent. ita *Sol*, legunt *Schol* &c, inficere! 27. *Sz*. ex Hebræo charactere
Sin & *Samech* eadem respondet. cui iterum ob ambiguum *sz* *S*.
apud latinos sonum, elementum latinum haud sufficit. Modentur
huic defectui adposito *Z*. quod litteram tenui mollique sono effe-
28. rendam moncat, vt: *Szo*, vox, *Szász*, saxo. 28. *T*. valore eodem,
quo *Tbau* Hebraicum, adspirationis tamen agnatum, vt: *Torok*,
29. guttur, non *Tbarok*. 29. *TY*. ultima consona, quæ, quod sonos
vocum Hungaricarum haud exprimere potest: adjuncto *y* emola-
litur, vt: *Fattyú*, nothus; *Sarkantyú*, calcar. Peculiare est,
quod hæc consona, numquam vocem inchoet. quod enim
quidam scribunt: *tyuk*, gallina, erroneum est. Aemulatur idem
Ly. quoque, & male iterum nonnulli, *lyuk*, foramen. vtrobi-
30. que enim simplex consona obtinet; *Tuk*, *Luk*. 30. *U*. sonat ad
modum *Schurek* Hebræorum, idque modo *clarius* & cum ac-
centu acuto, vt: *Kút*, fons, puteus; modo *obscurius*, & sine ac-
centu, vt: *Kutya*, canis. 31. *ü*. plane concordat cum *Küb-
buz* Hebraico, & *u* Gallorum, vt: *für*, coturnix. est autem diph-
thongus ex *e* & *u*, itemque *i*. enascens: quam ob rem dum lati-
nis litteris pingitur, ita scribi vult Cl. Tse Tsi, vt super *U*, colloce-
tur *e*, quoddam exsile, hoc modo *ü*. Alioquin, quæ de *quantita-
te ü*

te τὸ dicta sunt, hic etiam repetita volumus. dicimus sane: *Fűst* fumus, & *Fűz*, salix. 32. V. mollius sonat, ad modum *Vau* 32. Hebraici, ut, *vagyon*, est. hinc cum multis aliis indiciiis, Germanum hungarice loquentem possis dignoscere, tum istius potissimum consonantis pronuntiatione: namque pro *vagyon*, ille dixerit, *fagyon*; quod aliud significat, *ingelu*, pro *virág*, flos, *firág*. 33. Z. naturæ & potestatis τὸ *Dsain* Hebræorum, purioris tamen 33. nonnihil sibili, ut: *Zab*, aueña, *zűrzauar*, confusio. 34. TZS. 34. littera solis Hungaris propria, distincta ab S & Z. accedit fere sono Bohemorum; sed nisi tamen fortiore, & sibilo crassiore pronuntiat. ægerime ei sufficiunt tres istæ latinorum consonæ Tzs. Certe huius inopia characteris, multi in orthographiam Hungaricam, errores irrepsere, quos scio notat laudatus *Tsetius*. Hæc de litterarum valore sufficiant. Atque hinc æstimari potest, constare sibi, quod sub initium paragraphi huius monuimus consulto, nimirum, quia mancum est latini Alphabeti, circa voces Hungaricas, per omnes suos sonos, rite exprimendas, ministerium; alium superesse debere characterem, huic fini, non commodiore modo, sed prorsus etiam sufficientem. qualis, quod noster iste, quem iam exhibuimus, sit omnino, partim ex iis, quæ in hanc rem adtulimus, certum est, partim, quæ dicenda supersunt, ultra omnem verosimilitudinem certum erit exploratumque.

§. XI.

Venio nunc ad *tertium*, quod pro Hunnico isto characteris, *argumentum*, inde reperendum, quod iis litteris, more orientalium, caret, quarum ministerio destitui haud possunt Europæi. Sunt vero huiusmodi, in simplicium consonantium numero, C, Q, CH. siue χ, PH, siue φ; atque inter duplices, X, & Y. Ecce quidem littera more latine est, non orientalibus modo, sed Græcis etiam, quibus alioquin multa cum Latinis familiaritatis, ignorat. Eius loco Alphabetum Hunnicum Cz, substituit, quæ quidem consona, omnibus promiscue vocalibus iuncta, sonum semper retinet eundem, ut sequentium pronuntiatione sylla-

syllabarum, docetur: *Cza, Cze, Czi, Czo, Czū, Czö, Czū*: cum contra apud latinos C. pro vocalium, quibus iungitur, diuersitate, sonum mutat, vt videre est in isto exemplo: *caput calatum cicatricibus, corpus curuum*. Enimuero ante A. O. V. vbi C. Latinorum durius sonat, Hungari K. vtuntur, idque Græcorum, quin & Hebræorum, Syrorum, Chaldæorum & Arabum ritus. Non me quidem fugit, nonnullos & inter Grammaticos Germanos, consonam C. a suo Alphabeto velle excludere, *confer Institutiones meas Linguae Germanicae p. 2. ad litt. C.*; eo quod nulla sua vox natia, sed peregrinae modo a C. incipiant, vt *Chrysostomus / Cicero / Calistus*; sed vero nugas agunt. Sane vsus eius in medio vocum vitari nullo modo potest, vt: *machén / lachen* &c. sed ne in fine quidem, vt: *Bauch / Rauch / Loch* &c. est ergo illud inter singularia Linguae Hungaricae connumerandum. *Secunda* Europæorum consona, quam Alphabetum Hunnicum ignorat, est Q. hanc enim, si in vocibus alienigenis occurrat, adscititio caractere, in Kv. resoluiamus, sic: *Kvárous*, Rom. XVI, 23. *Kvártély, Kvietantzia*. Et sane, nullam natiam vocem Hungaram reperiās, quæ ab ista consona inchoetur, sed ne syllabam quidem, quæ siue incipiat, siue desinat eadem. *Tertia*, quæ a caractere nostro exsulat, consona, est CH. seu χ Græcorum, cuius vice, simplex ponunt K. procul omni adspiratione. Sic cum LXX. habent χάλειβ, nos scribimus *Kaleb*, Num XIV, 6. Sed nec Hebræorum *Chet*, atque *Caph* non dageschatum, aliter exprimunt nostri, quam ministerio τ & K. simplicis. id quod ego ab indole plagæ Septentrionalis, quam incolebant Hunni, veteres illi, prouenisse existimo; cum planum sit, Aquilonares, vti linguae tardioris & impeditioris esse, ita in pronunciando non omnes orientalium sonos, eos potissimum, quos rauco e gutture elidunt, exprimere posse, videbis CHRISTOPHERI BESOLDI Philol. Discursum de Nat. Pop. & de Lingu. Ortu & Immut. Cap. IV. p. m. 13. & c. XV. p. 73; Hinc & Succis, Danis, Noruegiis, & Gentibus reliquis, quæ Aquilonem habitant, rarissimus, saltem bene percus τ & CH. vsus esse deprehenditur; familiaris contra τ & K. quod

K. quod harum linguarum periti norunt. At enim noſtri ſubinde, loco *ch*, in vocibus peregrinis, *h* ſimplex, idque lenius, non raro adhibent. ita : *Chortvat* / ſcribunt, *Horvát*. *Selch* / ſcribunt, *Kelb*. Olim quidem, Gallos imitati, *Ch*, loco *Cs*, promiſcue in nominibus propriis, & appellatiuis adhibebant, ita vetus Chronici Hungariæ M. IOHANNIS THVROCZ, editio, quam *Erhardus Ratold*, ſumtibus *Theobaldi Feger*, conciuſ Budenſis, cum dedicatione ad Regem MATTHIAM, Auguſtæ excudit A. 1483. habet : *Cháki*, *Chanád* &c. loco *Csáki*, *Csanád*; ac codex Euangeliorum peruerſuſ : *choda*, miraculum, *chak*, tantum, loco *csoda*, *csak* &c. at meo quidem arbitratu, corrupte, cum *Ch* non idem, quod noſtrum *Cs*. valeat; certe ab Hungarico labio proſus abhorret. Hungari proſecto, inculi illi, & a ſermone gentium exterarum alieni, cum linguas diſcunt peregrinas, Germanicam in primis, diu cum iſto *CH*, dum illud apte poſſint pronunciare, colluctantur, atque eius loco ſubinde K. purum ſubſtituunt. Audias quippe, *ich* / *mich* / *dich* / *Roſch* / *Loſch* &c. pronunciari, *it* / *mit* / *biſ* / *Loſ* / *Roſ*. adeo videlicet ſermonis Hungarici naturæ repugnat, raucum iſtud *CH*. vt cum multis aliis, cum iſto cum primis ſono, Hungarus, Germanica loquuturus, ſe prodat omnium facillime: haud ſecus, quam Ephraimitæ illi, quos pronuntiatio vocabuli שָׁכַל hostibus prodebat, Iud. XII, 6. *Ultima* denique conſona, quam ignorat Alphabetum noſtrum, eſt PH, ſeu ϕ Græcum. huius loco vtimur F. ſimplici, ſed ſine adſpiratione. exempla ſuperiore paragrapho, ad litteram P. exhibuimus. Iam quod ad duplices adinet, caremus $\tau\phi$ X. & Y. illud enim ſi in peregrinis vocabulis eſt adhibendum, per Ks ſcribimus, vt *Artakserkses*, Eſd. IV, 7. atque ſic fere Chaldaica : אֲרַתַּחֲשַׁשְׁתָּ Artachſaſta; vt indicio ſit, conſonam hanc Græcorum & Latinorum, a litteris orientalium arceri omnino debere; *Feliks*, Act. XXIII. 26. (quod tamen editiones Bibliorum pleræque, ſed vetuſ etiam anni 1541. perperam negligunt;) ita Syrus, מֶלֶךְ אֲרַתַּחֲשַׁשְׁתָּ : *Aleksánder*, 1. Tim. I, 20. quomodo iterum Syrus, מֶלֶךְ אֲרַתַּחֲשַׁשְׁתָּ : vtut ament hic Aphæreſin Hungari: *Sándor*, loco *Alexander*, quo nimirum grauem ſibi conſonanti-

tis huius sonum declinent. *Ypsilon* denique litteræ vim apud Hungaros plane non obtinet, licet vsus sit familiarissimi, sed qui solius admodum notæ diacriticæ vices obit : consonantibus namque *g*, *l*, *n*, *t*, iunctum, easdem emollit, vt: *gyalázat*, ignominia; *nyavalya*, morbus; *atya*, pater. Hinc est, quod veteres, neglecto τὸ *Ypsilon* ministerio, litteras emolliendas, virgula quadam, superius adscripta, notare maluerunt. Ita vetus librorum Novi Fœderis codex, interprete IOHANNES SYLVESTRO, editus, vbique habet: *g'*, *l'*, *n'*, *t'*, id vero, pro illius indole ætatis, rudi charactere. Alter codex, sed ista tamen recentior aliquanto, loco *Ypsilon*, consonam *Jod*, eamque subinde geminatam, adhibet. vnde colligas omnino, litteram *y*. non esse Hungaricam, meritoque ei locum in Alphabeto nostro negatum esse: quapropter, in vocabulis peregrinis, sed vsu tamen hungaris, per *I*, simplex scribitur: *Tírns*, *Sidon*, *Babilon*. quid? quod nulla detur vox Hungaris nativa, quæ siue ab *Ypsilon* incipiat, siue terminetur eodem.

§. XII.

Quantum iam, quod MSCptæ suppeditant, pro Alphabeto nostro argumentum est excutiendum. Et esset id sane validissimum, si qua cura, studio, animique contentione in ea inquisivimus, facilitate eadem, saltem quædam fragmenta, tanti præmii laboris, reperire potuissimus. Salutaui Daciæ viros eruditos, imploraui Hungarorum, doctrinæ fama celebrium, opem atque symbola; persuadere pluribus passim laboravi, vt si quid haberent, quod veterem litteraturam Hunno - Scythicam possit illustrare, in commune conferrent; neque paterentur, cum maiorum suorum gloria, litteras quoque interire. cuius rei testis est, præter priuatas epistolas, fere nimias, programma meum, *Berolini* anno 1713 editum, & *Actis Erudit. Lips. Germ. Tom. XVII*, insertum, vt eruditi patriæ viri, & qui id ad se pertinere existimarent, symbolis suis, hanc meam dissertationem, fulcirent atque promouerent. Sed vero, litus, quod aiunt, aravi, silentibus aliis, nec litteras meas, quod tamen æquitas imperare facile poterat, responsione dignantibus; aliis

aliis prætexentibus ſexcenta alia, quæ ſiue ipſos ab iſtarum rerum indagine abſtraherent, ſiue mihi ipſi, qui genus iſtud ſcriptionis, animi cauſſa ſuſceperam, calamum de manu elidere potuiſſent. Profecto, cum multa alia, tum iſtud maxime gentis noſtræ malum eſt, cum quo illa miſere colluctatur, ut rerum ſuarum, quæ decus ſibi atque ornamentum poſſent adferre, ad turpem vsque ignauiam, ſit incurioſa; quin monitores, qui aliarum gentium populorumque exempla ad imitandum ſibi proponunt, impatientius ferat. Non inficiot bellorum illoſ tumultus, quibus ſæpe concutitur Hungaria, fluctuantem præterea rerum noſtrarum ſtatum, deiicere poſſe eruditorum virorum animum, ab iſtiusmodi deſtinationibus; ac enim vero ita exiſtimo, nullum occupationum genus ad tolerandam publicam calamitatem, efficacius eſſe, quam litterarum ſtudia. Sed ſatis eſto querelarum, ubi vix medelæ quidpiam expectare poſſis. Vltima ergo ſpes, quæ me non vulgariter ſuſtinebat, in Auguſta Vindobonenſi Bibliotheca, poſita erat. plane enim perſuaſeram mihi, fore, ut inter *Coruiniana Bibliothecæ* rudera, quæ huc ſunt delata, ſaltem quædam characteris noſtri fragmenta, reperiantur. At vero

Fallit ſpes miſerum ſua?

Etenim, admiſſus ad Bibliothecæ adyta, atque illic acceptus liberaliter, cum de iis, quæ ad propoſitum hocce meum pertinere, videbantur, curioſius iuxta & impenſius apud auguſtæ Bibliothecæ Præfectum, virum, uti eruditione ac muneris dignitate, ita ſingulari humanitate illuſtrem, DN. IOH. BENEDICTVM GENTILOTTI ab ENGELSBRVNN, Equitem Tridentin. perquirerem, id reſponſi tuli, vacuam iſtiusmodi antiquitatibus Bibliothecam Caſaream eſſe, neque, niſi proximi ſeculi ſcripta, eaque pauca, quæ ad hiftoriam pertineant Hungaricam, adſeruari. Interim MSCtos codices, Græcos & Latinos, Coruinianæ Bibliothecæ cimelia, prolixè perſtrui, ut neſciam, magis ne tanti Regis ſuaui quadam recordatione, an theſauri huius librarii inuſitato ſpectaculo, animum paucrim. Sed cauſſam huius tantæ inopiæ, ſi quæras, hanc equidem inde arceſſo, quod cum MATTHIAS REX, Italorum

commercio inductus, Latinos atque Græcos codices, ut plurimum, haud quidem iniuria, æstimaret ac conquireret, domesticorum, ut fere fit, oblitus sit. homines enim plerumque, dum appetunt peregrina, fastidiunt sua. Accedit illud quoque, post ægnitum Christum, omnia, quæ publice gerebantur, in latinas litteras fuisse relata: Hungarico charactere aut idiomate, qui aliquid scriberet, erat nemo. Et fuerint sane codices manu exarati in celeberrima Bibliotheca Budensi, bene numerosi; proclive tamen erat, eos, partim illa urbis, per insultum, occupatione, vel conuelli ac interire, vel aliorum deportari; partim ante hac, dum tyrannus urbe potitus est, Constantinopolim deferri. ut adeo, sicubi locorum, in hac profecto regia Turcica, quemadmodum reliquarum linguarum, sic Hungaricæ etiam, codices MSC, quærendi omnino essent.

§. XIII.

Sed enim vero, quæ sit barbaricæ gentis, in adseruandis huiusmodi cimeliis, siue desidia, siue inuidia, facile erit ad coniiiciendum, si incomparabilis PETRI LAMBECII querelam, de ista Turcorum maleuolentia, æstimauerimus, quæ exstat Comment. de Biblioth. Cas. Lib. II. c. IX, de itinere Budensi; quod clementissimo S. Cæsareæ Maiestatis iussu peregit, A. 1666, a d. 25. Febr. usque ad d. 24. Mart. propter reliquias celeberrimæ Bibliothecæ, Regis Hungariæ, MATTHIÆ CORVINI. Adscribam pleraque omnia, quæ momentum trahunt, eo quod liber rarissimus est. Sequenti, *inquit*, demum die tertio Martii, paullo ante meridiem, feliciter peruenimus Budam, & statim post aduentum, magna læticia admissi sumus ad Excellentissimum Dn. Legatum Cæsareum (*fuit is Illustrissimus Dominus Walterus Comes Leslaus*) cui ego post gratulationem de felici ex aula Constantinopolitana reditu, litteras, quas a S. Cæsareæ Maiestate aduleram, debita obseruantia reddidi. Itum deinde est ad prandium; quo finito, curauit Dn. Legatus me solum ad se accersiri in cubiculum, indicauitque mihi, id omne, quod sibi Constantinopoli de Bibliotheca Budensi a Turcis

Turcis esset promissum, meram esse fraudem, merumque mendacium; nec impetrandæ tantum istius Bibliothecæ, sed & vix videndæ spem ullam superesse; omnem tamen se adhibiturum diligentiam, ut absconditus ille thesaurus litterarius, mihi saltem monstraretur, si plus nequiret obtineri. *Paucis interiectis. Die quinto* Martii, post meridiem, cum vno Ianizzaro, & famulo quodam Christiano, Turcicæ linguæ paullulum perito, securitatis & interpretationis causâ, in societatem adsumtis, contuli me clanculum ad perlustrandum palatium Regis Hungariæ, MATTHIÆ CORVINI, maxima ex parte nunc ruinofum & foede deformatum, licet pristinæ magnificentiæ eius satis multa, satisque perspicua superfuerint indicia. Nihil vero tum mihi gratius fuit, quam videre per occultum quoddam foramen, cryptam illam, siue cellam subterraneam, in qua Bibliothecæ Coruiniæ reliquias aiebant adseruari. Quo, non absque Turcarum, qui curiositati meæ superuenerant, indignatione, prospere peracto, redii ad hospitium, & mox etiam ad Excellentissimum Dn. Legatum, quem de tota re gesta feci certior, simul etiam vicissim ex eodem intellexi, interpretem Casareum, Dn. Henricum Iulium Woginum, aliquoties iam a se missum esse ad Vezirium Budensem, pro impetranda licentia videndæ Bibliothecæ Coruiniæ, sed cum semper cum repulsa ad se rediisse. Hinc igitur *die sexto* Martii, ipse Dn. Legatus, cum apud Vezirium ad priuatam audientiam esset admissus, inter alia hoc quoque negotium instantè vrsit, & tandem hoc generale, seu potius ambiguum accepit responsum, sibi, & aliis septem, quos e comitatu suo delecturus esset, mane sequentis diei, permissum iri, ut antiquum palatium Coruiniæ pro lubitu inuiserent, & contemplarentur. Proximo itaque *die septimo* Martii, & quidem constituta hora matutina, equitavit Dn. Legatus in arcem Budensem, adsumtis præter me, & Dn. Woginum, Illustrissimis Comitibus, Dn. *Henrico Arundelio; Dn. Iohanne Iosepho ab Herberstein, Dn. Georgio Sigismundo de Trautmansdorff, Dn. Iohanne Carolo Palsi, & D. Iacobo Leslao*, fratris sui filio. Perlustrauimus deinde totum palatium Regis

Hungariæ, MATTHIÆ CORVINI, non absque singulari admiratione pulcherrimi prospectus in Danubium, & oppositam Urbem Pesthanam. Postquam autem peruentum est ad illam cryptam, in qua reliquæ Bibliothecæ Coruinianæ adseruabantur, contra omnem opinionem, facultas intrandi denegata est, hoc falso prætextu, quod ille locus, publico ipsius magni Vezirii signo esset obsignatus, nec sine speciali eius mandato, sub poena capitis, a quoquam posse aperiri. Sic ergo a Turcis delusi, præcipua re infecta in hospitium reuertimus. *Pergit deinde.* Die octauo & nono Martii, denuo actum est cum Vezirio Budensi, de videndis Bibliothecæ Coruinianæ reliquiis, qui cum haud obscure indicasset, veram nuperæ repulsæ causam fuisse, nimiam multitudinem eorum, qui ex legationis comitatu, contra constitutum numerum, & præter voluntatem ipsius Dn. Legati, per varias obliquas vias in arcem tunc confluxerant, tandem tamen promissit, se permissurum, ut Dn. Legatus, cum aliis tantum duabus personis, quas secum adducturus esset, in cryptam illam librariam intromitteretur. Quo accepto responso, iussit Dn. Legatus, quam maxime illud celari, vicemque suam fratris sui filio, *Dn. Comiti Iacobo Leslao* demandans, præcepit, ut is *decimo* Martii, & quidem summo mane, ne reliquo legationis comitatu quidquam innotesceret, cum me, & interprete Dn. Wogino, se conferret in arcem Budensem, & an Turcæ tandem aliquando tunc seruaturi essent fidem, vltimum experiretur. Quo secundum præscriptum ordinem fideliter facto, inuenimus duodecim circiter, vel quindecim Turcas, in atrio palatii Coruiniani nos præstolantes; a quibus, cum satis officiose essemus excepti, referata sine mora est, supra memorata crypta, descendimusque in eam dextram versus per scalam lapideam, viginti circiter graduum, Lumen autem subministrabat vnica tantum fenestra, semicircularis, satis magna, quæ in auersa parte collocata, respondebat ianuz. In hac igitur crypta, tamquam cyclopico quodam antro, inuenimus quidem celeberrimum illum, & ab omnibus eruditis, tam diu, tamque vehementer desideratum Bibliothecæ Coruinianæ thesau-

thesaurum, *sed nec fama, nec expectationi respondentem.* Constabat enim is in vniuersum, trecentis circiter, vel summum, quadringentis libris, cumulatim in terra iacentibus & poluerulento situ ac squalore coopertis, vt nullum eius generis vel foedius, vel miserabilius spectaculum vniquam viderim. Postquam autem nonnullos hinc inde arreptos, & ex foetore protractos, aperuimus, statim apparuit, plerosque eorum esse impressos, & exigui, aut nullius fere pretii. Neque vero dubitandum est, quin ipsos Turcas arcani huius detecti pudueris, nec alia fuerit maior causa, cur iidem in concedenda istius loci licentia adeo se praeberint difficiles. Ceterum ne labor noster, camerinae illi impensus, omni prorsus careret compensatione, haud grauatim nobis permissum est, vt ex paucis codicibus manuscriptis, quos impressis libris permittos obiter inspexeramus, seligeremus tres, & ad perpetuam rei memoriam nobiscum auferremus. *Haecenus* LAMBECIVS. Recenser postea tres illos codices, quorum *primus* erat membranaeus, in quarto, vt vocant, maiori, continebatque *S. Gregorii Nazianzeni Sermones apologeticos nouem*, e graeca in latinum translatos; *secundus* erat membranaceus in folio, continebatque *S. Augustini sermones de verbis Domini*; tertius denique erat chartaceus in quarto, continebatque Iohannis Episcopi Quinque Ecclesiensis, qui tempore Regis Hungariae MATTHIAE Coruini clauit, *Poëmata* quaedam latina miscellanea. Quis hinc conicere nequeat, quae apud maleuolentissimam gentem, monumentorum nostratium fata esse oportuit. Legi praeterea meretur IULII PFLUG de Fatal. Biblioth. Budens. ad VITVM LVDVICVM a SECKENDORFF, epistola, in quatum fata Bibliothecae, tum deportatorum Viennam librorum, catalogus recensetur.

§. XIV.

Igitur licet spe, quae me vnice sustentabat, aliquod literarum huius nostrae, ab Augusta Vindobonensi Bibliotheca, praesidium, subnasci posse, exciderim; euoluit tamen P. LAMBECII vastos de ea Commentarios, diligentia, vtur animi causa suscepta, haud ta-

men

men desultoria, si quæ fortassis vestigia in isto reconditissimarum rerum thesauro, notare possem, inque usus meos transferre. Sed hic quoque operam lusi, evenitque mihi, quod his solet, qui ab opum alienarum contemplatione, nihil referunt, præter tristem alienæ felicitatis memoriam, vota que auara. nimirum optabam, ut vel millesima accurationis illius pars, rebus patriæ nostræ antiquis, impensa fuisset olim, aut iam quoque impenderetur, quam homines eruditissimi, magna virium contentione, sæpe in negotiis vilissimis profecto, ponere nihil dubitarunt. Est enim illud, si priuata interponere vota liceat, quod ad illustrandas res nostras hucusque fuit desideratum, viri nimirum antiquarum rerum studiosi, quorum opera omnis in eo verti deberet, ut quæ sunt obsita vetustate atque tenebris, in lucem illi protraherent, dubiis fidem adstruerent, finem facerent fabulosis, decusque adeo gentis, non tam aliunde emendicatis, quam erutis domi mementis, collustrarent. quod, quia sumtus & auctoritatem hominum priuatorum superat omnino, alendi essent viri, spartæ huic exornandæ, idonei, iisque tantum adtribuendam reddituum, estimationis fideique, quantum ad harum rerum procuracionem sufficere possit. Tum vero referenda forent tabularia, archiua vocamus, aperienda *Capitulorum, Cænobiorum, vrbium arcium*que penetralia, neque subducendum diligentiae eorum quidquam foret, quod aliquid momenti habere crederetur. Quin, si amplior instituti esse deberet fructus, plures omnium ordinum viri docti ad huius destinationis societatem, inuitandi essent, imperanda singulis pensæ, præmiis etiam prouocandi aliqui. quamuis erectæ menti, præmium plus satis est, rerum patriæ illustratarum, iucunda conscientia. Profecto autem his rebus fieret, ut breui, gentium aliarum exemplo, res patriæ litteraria, habitum indueret nouum lætumnque; sed maneret etiam instituti utilitas, ad illas quoque scientias, quæ hucusque magno orbis eruditi damno, incuriosius, immo plane non sunt a nobis procuratæ; uti est in primis, rerum naturalium doctrina, cui illustrandæ, vix ulla Europæ regio materiam luculentiorē, quam nostra habet patria,

patria, sufficere possit. Sed hæc vota sunt hominis privati, eaque, nisi publica iis procuratio atque munificentia pondus aliquando est additura, irrita omnino ac inania. Nunc ad propositum reuertamur. Quod vero lamina illa aurea, e veterum murorum fundamentis, in parte Vindobonensis regiae meridionali, Anno 1662. d. 28. Ian. vna cum sepulchræ tumba lapidea, eruta, cuius icona exhibet LAMBECIVS Comment. Bibl. Cæs. Lib. 1. parte I. segm. LXIX. p. 80. & 90. in nostræ subsidium litteraturæ iure haud possit vocari, quemadmodum vir eruditissimus existimauit, multæ rationes contrahunt. præterquam enim quod characteres, qui in ea visuntur, a sinistra ad dextram vergunt, quod contra est apud Hæthas Scythas: supputatio profecto temporum, rite subducta, persuadet mihi, vt cum LAMBECIO credam, & litteras veteres Pannonicas esse, & totum illud monumentum, ad tempora *Antonii Caracallæ*, hoc est, seculi tertii initium, reiciendum. Sed de his vide accurate disputantem *Lambecium*, qui idem e nummis, altero maioris moduli æreo, extra aream sepulchralem, altero, sed minori, intra tumbam lapideam reperto, solide non minus, quam profuse, docuit. KIRCHERIANVM vero laminæ istius interpretationem, quod ad Serenissimum Archiducem Austriæ, LEOPOLDVM GVILIELMVM dedit, & loco iam memorato exhibetur, illi fere accensere possis, quod exhibet *Celeb. MENCKENIVS* Charlat. Erudit. Declam. I. p. 63. 64.

§. XV.

Quid igitur, nullane possunt M9Cta veteris huius Alphabeti produci? adhuc quidem, quæ ego vidissem, nulla. Habuit vero Illustris Collegii Debreczinensis Bibliotheca, codicem, vetustis Hungaricis litteris exaratum, de quo Cl. GEORG. CSIPKES KOMARINI, Hung. Illustr. prolegom. p. 21. sequentia habet: *exstat apud nos (Bibliothecam subintelligo publicam) liber litteris vetustis Hungaricis exaratus, . . . quam scripturam vetustam legere, intelligere, præterea etiamnum hodie scribere eadem possumus. dolendum autem, quod codicem istum fusioribus non descripserit; eundem*

G

dem

dem enim hodie non amplius haberi, ex familiaribus meis accepi. Credo, superiori bello Rakocziano, cum vniuersa illa Bibliotheca, & istud litteraturæ Hunno - Scythicæ monumentum, interiisse. Si extra controuersiam essent posita, quæ ZAMOSCIUS in *Analectis Daciæ antiquitatum* p. II. & ex eo MARCVS ZVERIVS *Boxhornius Hist. Vniuers.* p. 180. adfert, haberemus profecto, exstantissimum pro litteratura Hunniaca, documentum. Verba eius non pigebit adscribere, eo quod singularia prorsus sunt: *talis, inquit, typi exemplar perquam vetustum integro volumine, in Bibliotheca Magni Ducis Hetruriæ Florentiæ hodie existat, mirandis sane & incognitis Europæ notis, charta libri non est opistographa, sed aduersa tantum parte conscripta: verum ita ob subtilitatem papyri tralucet omnes littæ. ut auersa quoque parte, non minus quam aduersa legi pariter queant. non e lineis chartis, qualis hodie in usu, sed Nilotica papyro, volumen constat, nec calamo est exaratum, sed typo impressum, ubi versuum συστοιχία, dependula singularibus lineis, per qualibet interstitia insertis, inter sese distinguuntur. Nec vero ipsi tantum characteres, sed totus etiam codex multam vetustatem omnibus argumentis præ se fert, &c.* Non me quidem latet, Cl. scriptoris fidem, non ab exteris modo, sed ipsis etiam Hungaris vocari in dubium. Laudatus KOMARINVS l. c. nihil dubitat scribere: *librum Florentiæ adseruatum, non litteris Hungaricis, sed litteris linguæ alicuius alterius scriptum eousque adseremus, donec quis Florentinam ingressus Bibliothecam, vel partem quam exiguam, exinde vere descriptam, ad nos transmiserit, vel si quis Hungarus istius scripturæ gnarus viderit, legerit & nobis bona conscientia testatus de ea fuerit. Sane credibile est, scripturam aliquam litteris alicuius linguæ orientalis conscriptam esse.* Recte quidem oculatum testem, & huius peritum litteraturæ, poscit KOMARINVS, quem antequam nactus esset, miror in eam iuisse sententiam, ut existimaret, litteras linguæ alicuius orientalis esse debere. LAURENTIVS TOPPELTINVS de *Megyes*, Orig. & Ocas. Transylu. c. VIII. p. 71. frustra se librum istum quæ-

siuisse

fuisse scribit: *ego vero Florentiis in conclavi publicæ Bibliothecæ Magni Ducis Ferruriæ, sollicitè omnes libros versitavi, meo tamen desiderio frustratus, discessi.* Quid? si forte veteris huius scripturæ ignarus fuit *Toppelminus*; si ceteri sunt: & quod fieri adsolet, ut quæ legere & intelligere nequimus, segnius observemus, aut etiam transmittamus incuriosius, idem ipsi evenit? præterea est cur dubitem, sollicitè adeo libros cum omnes versavisse, ut non diligentiam eius effugere aliquid potuerit: neque facile crediderim, tantam librorum molem, qualis in Bibliothecis Principum adseruatur, unius alteriusve horæ spatio, ea potuisse diligentia perlustrari, ut omnium, peregrinorum etiam, ratio haberi quivisset exactissima. Accedit, quo rariores sunt codices, & singularia quædam vetustatis præ se ferunt argumenta, eo arctius eosdem in publicis Bibliothecis, concludi, neque temere copiam eorum omnibus promiscue fieri peregrinis: id quod norunt ii, qui Bibliothecas angustas, haud a limine, salutarunt. ut iam conjecturas alias, neque eas ablucentes a veri similitudine, taceamus.

§. XVI.

At enim vero codicis *Zamoscii* testimonium atque auctoritatem, quæ Scythiis, & litteraturæ eorum velificat, inficiatur. Celeb. quoque *BVRCKHARD. GOTTHLFF STRUVIUS*, in *Introduct. ad Hist. literar. c. XI. §. 2. p. m. 519.* cui equidem summo viro, controuersiam facere nolim, ut in promptu sint, quæ erudite eius *in præfatu* possent opponi. Omnium vero acerrimè, tum laudatum *Zamoscio* codicem, tum uniuersam Hunnorum litteraturam, insectatur *IOHANNES TRÖSTERUS* in *Dacia Novo-Antiqua* passim, in primis *Lib. III. c. 2. p. 250. seq.* Sententia eius huc redit: Runicum vel Longobardicum Florentini codicis characterem esse debere, non Hunnicum: Hungaros nullum hodie antiquarum litterarum suarum apicem, (*nicht einen einzigen Steintrümmer*) saltem fragmentum tenuissimum, monstrare posse, vid. p. 266. Sed primo quidem turpi inuidiæ præiudicio laborat *Trosterus*,

quod litterarum gloriam negat Hungarorum maioribus, nullo alio argumento nixus, quam quod sibi ita videatur, scripturam illam, vel *Runicam*, vel *Gothicam*, vel *Longobardicam* esse. Atqui Runicæ, Gothicæ, Longobardicæ characteres, Europæ non plane sunt incogniti; cum contra ea codex Florentinus, incognitis Europæ litterarum notis, teste Zamofcio, sit conscriptus. qui ergo *Runici* potius, *Gothici* aut *Longobardici* erunt? Quod vero dicit *Trösterus*, Hungaros nullum Hunniacarum litterarum apicem, vel tenuissimum fragmentum monstrare posse, oppido fallitur. consulisset modo, sua iam ætate prostantem, Cl. GEORGII CSIPKES KOMARINI, Theol. D. *Hungariam illustratam*, turpem hunc errorem haud sane lectoribus suis induxisset. Enim vero, quid miremur *Trösteri* in inficiando audaciam, quum inficiari veritatem nemo soleat pertinacius, quam qui eam ignorat. Adde *ἡδύωσι* Hungaros cauillandi, nihil non potuisse apud hominem, alioquin non indoctum, qui omne, quod pro sua gente non faciat, audacter aut in dubium vocat, aut pertinacissime negat, aut sine ratione idonea, relinquit. Sed *Trösteri* errationes, alibi sæpius recurret notandi locus. Mihi quidem certum est, privatarum non minus, quam publicarum Bibliothecarum, maxime vero archiuorum, si excuterentur loculi, non defutura esse antiquitatis huius litterariæ, documenta exstantissima. quæ, quod rariora innotuerunt hucusque, partim inde est deriuandum, quia ignorabantur Alphabeti rationes, neque ideo manuscripti libri istiusmodi facile poterant detegi; partim, quia bellorum infinitis conuersionibus exposita Hungaria, antiquitatis suæ monumenta, subinde a populis finitimis, cogitur emendicare. Promissit mihi non nemo, cuius nomen premam tantisper, dum fidem liberauerit suam, tabulam peruetustam alphabeti huius characteris exaratam, diploma vocant; qua genti suæ donatio quædam confirmata sit, sed quæ præter inscriptionem latinam, eamque recentiore, a nemine hucusque, deficiente clauis, potuerit explicari, utinam tum hic ipse stet promissis, tum eius exemplo excitentur alii, qui scriniis suis, vel tabulariis etiam, quæ habent in potestate, audeant

audeant vim inferre. Ceteroquin, ſi maxime concedamus *Trifterro*, aut vniuerſam Hunnorum gentem, aut magnam eius partem; ignorauiffe olim litteras, nihil tamen inde probri, quod in Hungari iure poſſit iacere, mihi exſculpet, quod non ſibi longe ſit probroſius. Placet Cl. FÓRIS OTROKOCſI ſententia, qua is diſputationem de litteris Hunnorum claudit; Orig: Hung. Parte I. c. VII. §. 25. p. 324. *Illud porro, quod noſtri maiores, maiori ex parte olim fuere illitterati, inculti & rudes, reſpectu aliarum nationum; tantum abeſt vt inde vel minima nationi, iam Chriſtiana, poſſit adſpergi macula: vt potius inde petatur ineffabilis diuine erga nos, (ſupra alias gentes, olim ſapientiores,) bonitatis argumentum, quod ex tam illiteratis & rudibus, (addo crudelibus & eſtiferatis) iam ſenſibiliter capit facere ſapientiores; nec deſeret Dominus opus manuum ſuarum, in ea natione, quam per varios caſus, & tot diſcrimina rerum, in ſtuporem certe omnium, qui hac rite conſiderant, inter Chriſtianos tandem Chriſtianam & ipſam factam, in terra bona reſidere fecit. An Gothiſ; Wandalis, Turciſ & ſimilibus, Europa, Aſia & Africa antiquis vaſtatoribus ſic fecit? Scio bene Gothos & Wandalos paſſim graſſantes, ſucceſſu temporis, (vt & Longobardos) Chriſtianos fuiſſe factos; ſed euentus oſtendit. Deum noluiſſe illos peculiare de ſuo nomine habere regnum, ſaltem diuturnum; ſed nationibus a ſe prius oppreſſis, intermiſceri, & ab iis velut abſorberi. Haſtenus ille.*

§. XVII.

Illud iam diſcutiendum eſt argumentum, quod ab inuenta arte Typographica, pro vniuerſa litteratura Hunnorum, noſtroque adeo Alphabeto, duci & poteſt & debet ſane. ZAMOSCVS eo loco, quem nunc produximus, veteres illos Aſia Scythas, quorum propago ſunt Hungari, nihil dubitat in partem laudis inuenta Typographia vocare. *Deſinant, inquit, gloriari Europaei de ſua caſſioerographia, nuperrime inuenta, cum liber hic, (codicem noſtrum Florentinura inuix) ante multa ſecula impreſſus, litteris huic orbi incognitiſ, Scythas eius rei auctores, manifeſte proclamet.*

quod & PAVLLVS IOVVS ab oriente per Scythas ad Europæos venisse iam pridem recte scripsit. Hæc Zamascius. Quid de codice Florentino, characteribus, Europæ incognitis, exarato, sentiam, inferius promittam. Certum est autem, Typographiam orientalibus, multis seculis ante, notam vsurpatamque fuisse, quam apud Europæos, siue Belgarum, siue Germanorum opera, inventa creditur. Mille & quingentis annis eam apud Sinenſes antiquiorem adfirmare nihil dubitat ISAACVS VOSSIVS. cap. de Artib. & Scient. Sinarum, quod est variarum observat. c. XIV. Mercator vero in Atlante maiore *Descr. Reg. Sin.* tantæ apud Sinenſes antiquitatis esse dicit Typographiam, atque pueris, quem pyriam vocant, vsum, vti eius inuentorum nomina, iam dudum vetustas oblitterauerit. Differre tamen qualemcunque hanc Typographicam Sinenſium artem, ab ea, quæ in Europa est inventa, apud harum rerum scriptores, in confessio est. *Seres*, inquit l. c. VOSSIVS, non vti apud nos fieri solet, singulos suos characteres, separatim exprimant formis: hoc enim apud illos commode fieri non possit, propter immensam characterum multitudinem; sed singulas pagellas, singulis insculpunt tabellis ligneis, haud multum ab simili ratione, ac apud nos imagines æri aut ligno insculpuntur, quæ postea committuntur prælo. Hoc pacto efficiunt, ut vili pretio, minimo labore, & brevissimo tempore, quorumvis librorum editionem absoluant. Ita VOSSIVS, & in eam fere sententiam SPITZELIVS, de re litteraria Sinenſium. Qui plura volet, discet ex teste *αὐτῶν*, & qui rem publicam Sinenſium orbi erudito detexit primus, ANTONIO PANTOGIA, cuius verba ex Italico in Latinum transfudit CASPAR ENS, Thesauri Polit. Parte II. Apotelesm. XL. p. 169. eaque recensuit GEORGIUS PASCHIVS in Invenis Nouo-Antiquis c. VIII. §. LXVI. p. m. 781.

§. XIIX.

Iam si ultimi orientis populi, quales Sinenſes sunt, Typographicam hanc artem, rudiori licet nostra, tam longa seculorum serie, ante Europæos vsurpauerunt, non video, cur non eadem

dem Scythis quoque Asiaticis, tribus omnino possit, cum produe sit, ut gentes regionum terminis contigua, uti reliquarum rerum, sic artium quoque, mutuum quoddam instituunt commercium. Atque eadem hac ratione a Sienensibus ad Europæos peruenisse artem Typographicam, PANCIROLLVS auctor est, Rerum memorab. siue deperdit. Lib. II. Tit. 12. *Inualuit, inquit, opinio, quendam per mare Germanicam & Balticum nauigantem in regionem Chinenfium, qui olim Seres dicebantur, fuisse delatum, eundemque, cui Lusitani celocibus suis se adiunxerant, animaduertisse imprimendæ artem illuc exerceri. Vis itaque & probe consideratis typis ac formis illis, in Germaniam reuersum, similem chalcographiam concinnasse, quæ maximo nobis hodie & adiumento est, & lucro.* Nolim equidem PANCIROLLI hæc verba extra omnem dubietatem poni; nam & ipse opinionem appellat: illud negari nequit, fieri id potuisse, saltem facilius cum Scythia, quam Europæis. Id cum negare haud sustinet TRÖSTERVS, forte prouerbio illo Hungarorum monitus: *Fladdj alább benne Szász!* mirum in modum se torquet, ne gloriam, vel inuentæ, vel ante Europæos diu vsurpatæ artis typographicæ, Scythia adscribere necessum habeat. Primo enim crimen omnibus promiscue rerum Hungaricarum scriptoribus impingit, quod omne, quod de Scythia memoriæ proditum est, de suis id dici velint Hunnis. mox iterum Scythas Asiaticos, cum Gothis seu Germanis, permiscet, eosque populos facit consobrinos: videtis erudita istæ auctoris Stratagemata Lib. III. c. II. p. 252. seqq. & ibid. c. III. p. 254. 255. Atque tum colligit: Hungaros peculiare characteres Scythicos haud habuisse; sed si qui eis sint largiendi, Cimbri-Gothorum, quorum sint posterii Hunni, eos vsurpauisse characteres, oportuit. Non possum, quin promam liberius, quæ mihi succurrunt, dum hæc scribo. Ad primum ergo crimen quod adinet. nemo scriptorum rerum Hungaricarum negauit vnquam, Scytharum nomine, gentes subinde copiosissimas & latissime habitantes, comprehendi. Quia vero omnium omnis ætatis auctorum confessione certum est; Hunnos Scytharum esse propagationem,

nem, iure, si non meliore, saltem eodem, actus Scytharum & res gestas, ad Hunnos referunt scriptores Hungarici, quo TRÖSTERVS nihil dubitat, quidquid vbiunque locorum gestum est, a prisca Gothorum atque Germanorum gente, Saxonibus suis, in Dacia habitantibus, tribuere. Igitur, prius de suo delicto confiteatur TRÖSTERVS, quam scriptorum nostrorum ullam culpam reprehendat. Quod autem Scythas Asiaticos cum Cimbro-Gothis miscet TRÖSTERVS, ipse viderit: nisi forte orbem Europæum vniuersum, sanguine Scythico satum adfirmauerit. quorsum non obscure BOXHORNIVS in originibus suis passim inclinât; neque ego nimium reluctor, quin lubens subscribo, verbis doctissimi SALMASII, Hellenisticæ P. II. c. II. p. 366. *Nulla est, inquit, fere gens Europa, nec Asia, quin a Septentrione promanauerit. inde progenies profecta populorum, quibus Europa Asiaque partes pleraque confita fuerunt. Scythia igitur, quæ ad Septentrionem omnes fere gentes euomuit, cum linguis suis, quæ Europam & Asiam inundarunt. Vt autem vastissima Scytharum regio fuit, & late porrecta ad orientem & occidentem versus meridiem, eructando varias, hinc in Europa, inde in Asia produxit gentes.* Quia vero effusæ ex Scythia gentes, vel labentibus annis, ab antiquis moribus degenerarunt, ita mutatis quoque nominibus, alias atque alias sortitæ sunt appellationes: Scytharum contra ea nomen diutissime nostris maioribus hæsit; donec & hi primum quidem Hunnorum, mox Auarum atque Hunno-Auarum, denique Hungarorum nominibus, Europæ innotescerent: nullo se omnino crimine obstringunt, rerum Hungaricarum scriptores, cum Scythici nominis decus, si quod tamen est, pro sua gente, tutantur. Huc faciunt PLINII verba: *Scytharum nomen, usque quaque transiit in Sarmatas atque Germanos, nec aliis prisca illa durauit appellatio, quam qui extremi harum gentium, ignoti prope ceteris mortalibus, degunt.* Denique non sine audaciæ noxa, adfirmat TRÖSTERUS, characterem, quo Hunni vsi sunt, Cimbro-Gothicum potius, quam Hunno-Scythicum fuisse. prorsus, ac si nullis sapere gentibus, præterquam Gothis suis, peculiari fa-

torum

torum munere, fuiſſet conoceſſum. Ille vero ſui oblitus hæc mihi videtur ſcripſiſſe. namque nullas ſe Hunnorum litteras vidiffe, confeſſus eſt, quin eius rei cauſa Hungaris ſuperbe inſultauit, Lib. III. c. 4. p. 265, 266. mox iterum nouo aſu, ad Cimbro-Gothos eas retulit. Nimirum *Träſterum* ſcribit, quod de Treueris & Neruiis TACITVS memoriae prodidit: eos circa adfectionem Germanicæ originis, vltro ambitioſos eſſe, de Morib. Germ. c. 28. Sed vero tædet conſectari ſingulas, boni viri, aberrationes: ſuis ipſius verbis hanc claudam diſputationem: *artem Typographicam apud Sinenſes, & Scythas etiam forte Aſiaticos, multis ſeculis prius in uſu fuiſſe, quam in Europa ſit inuenta*, Lib. III. c. 3. p. 255. Sic parcimus faſſo!

§. XIX.

Novum, pro Alphabeto noſtro, idque in primis collocandum, argumentum, ſuppeditat uſus eius inter Székelyios, fortiffimos Daciæ incolæ, adhucdum obuius. TſÉRSIVS in Obſeru. Orthogr. Hung. p. 1. §. 2. n. 2. *Harum*, inquit, *litterarum veſtigia etiamnum, ut aliqui perhibent, apud Székelyos Tranſylvanianenſes ſupereſſe extra dubium eſt. licet iis vti paucis datum ſit.* Atque ſic ZAMOSCIVS quoque: *Supereſt apud hos (Székelyos) in Tranſylvania genus quoddam vernaculum ſcribendi, quod ab ἀρχαίων eorum Scythiſ, iam inde per multa ſecula, poſteritati traditum, ab oriente in Europam illatum retinetur, ex quo Zamosci loco, notare ſane potuiſſet Tröſternus, acerrimus litteraturæ Hunno-Scythicæ inſectator, niſi eum & amor gentis ſuæ prope nimius, & odium in Hungaros, prohibuiſſet, cum antiquitatem Alphabeci noſtri, tum originem etiam, non a Cimbro-Gothiſ, ſed ab oriente repetitam, atque uſum, Zamosci temporibus, apud Siculos frequentatum. Et decebat proſecto, antequam tanta audacia, Hunnorum litteras inſiciaretur, vicinos Székelyios ut conſuluiſſet, ſaltem grauiſſimi ſcriptoris fidem haud temere eleuaſſet. Inſigne præterea hac in re NICOLAI OLAHI, Metropolitanſi Strigoniienſis, teſtimonium eſt, qui in *Attila* c. XLIX. cum mores Siculo-*

H

rum

rum descripsisset, de eorum litteratura ita habet: *ad explicandam animi sui sententiam ac voluntatem quotidianam, præter usum papyri & atramenti, aut characteris aliarum linguarum, notas quasdam bacillis ligneis incidunt, aliquid inter se significantes: quibus ita incisis, apud amicos ac vicinos, vice nuntii epistolæ vivuntur.* Ita OLAVVS. neque aliter ante eum M. IOH. THVRÓCZIUS Chron. Hung. Lib. I. cap. vlt. p. m. 28. *Hi (de Sicutis loquitur) nondum Scythicis litteris oblit, eisdem non encausti & papyri ministerio, sed in baculorum excisionis artificio, dicarum ad instar vivuntur.* Székelyios ergo per communem cum Hungaris originem, litteraturam communem, etiam atque etiam obtestor, ne sibi maioribusque suis insultare patiantur diutius, homines, qui se solos *animalia rationalia* esse, reliquos, *ζῶα ἄλογα*, superbissime sibi ipsis persuadent; sed litteraturæ suæ specimine edito, adpersam barbariei maculam, pro virili abstergant: id quod sua ætate eos rogabat Celeb. MOLNAR Præf. Gram. Hung. & ego iam rogitō eo confidentius, quo magis exploratum habeo, neque huic Scytharum propagini, eruditos viros, qui id præstare possint, vel tum defuisse, vel iam quoque deesse.

§. XX.

Restat, ut *argumentum ultimum*, pro nostri huius alphabeti genuina antiquitate, producamus. Quatuor scribendi genera observantur, apud omnes orbis populos, accuratiores philologi. quidam enim a dextris scribendo ad sinistram pergunt: quidam contraea, a sinistra versus dextram se porrigunt; pauci admodum, a summo deorsum ducunt lineas: pauciores aratorum in scribendo imitati sunt consuetudinem, qui sulcum a dextra sinistrorsum deductum, a sinistra iterum ad dextram reducere solent; quod scripturæ genus *Βασίλειος* appellant. *Primum* illud Orientalium est & Meridionalium, pene omnium. *Secundum* Occidentalibus placuit. *Tertium & quartum* Septentrionales amplexi sunt, Conf. VORMIUS de Litterat. Runica: utur Aethiopibus etiam modum hunc scribendi familiarem fuisse doceat ALEXANDER ab ALEXAN-

ALEXANDRO, Genial. Dier. Lib. II. c. XXX, quin hoc ipſum ſcripturæ genus antiquiſſimis græcorum placuiſſe, teſtis eſt ὁ παλιν, VOSSIVS in Ariſtarcho, Lib. I. c. 34. p. 128 HESYCHIVS βυςροφιδον. εἶρας ἔλεγον, ἐπὶ ὁμοίᾳς τοῖς ἀντιγράφοις βυςὶ τὰς ἀντιγραφὰς ποιῆ τις, ἔλεγον δὲ ἐπὶ τοῦ γραφοντρόπου τοιούτω: quomodo leges SOLONIS exaratas fuiſſe, reſert EUPHORION, confer BOſCHARTI Canaan Lib. I. c. 20. p. 494. vnde, quas nos lineas dicimus, illi nonnunquam αὐλακας, i. e. ſulcos, appellarunt, vid. EDMUNDVS DICKINSONVS in Delphis Phœnicizantibus c. X.

Non adtollebant dextram, ſed meta prioris

Principium verſus poſterioris erat.

Conferatur huc STEPH. MORINVS in Exercit. de Ling. prim. P. I. c. IV. p. 18. vbi de variis ſcribendi modis ciuilitate legas differentem. Atque ex quadruplici hac ſcribendi ratione, nouum nobis, idque vltimum, pro alphabeto Hunno Scythico, argumentum ſubnaſcitur. Cum enim character eius a dextra ad ſiniſtram ſe porrigat, indicio eſt, eum, priſcos illos Hunnos, ab orientalibus accepiſſe. Recte KOMARINVS Hung. Illuſtr. p. 20. §. 4. *Scribendi modus Hungaris vnus & idem eſt cum eo, quo gaudent Linguae orientales pleraque, nimirum Hebraica, Syriaca, Arabica, Chaldaica, Perſica, Turcica &c. a dextra nimirum ad ſiniſtram: quem nulla occidentalium habet. Scribendi modum ſequitur modus legendi.* Hinc & exemplar Alphabeti mei manu ſcripti, hac gaudet ἐπιγραφή: *Alphabetum priſcorum Hunnorum, quo olim uſi ſunt, lectum more Hebraeorum a dextra ad ſiniſtram.* Id vero eſt, quod in codice illo Florentino, quem laudat Zamorſius, merito deſidero. illius namque characteres, non a dextra verſus ſiniſtram, ſed a ſummo ad imum tendunt. Audiamus verba eius: *ſicut autem linguarum diſſimilitudine Aſiatici ab Europæis herciſcuntur, ita & litterarum nobis ſcribendique forma, per omnia diſſident. nam cum Europæi dextrorſum elementorum figuras ducant, Aſiatici ſiniſtroſus ſuas pingunt, κατὰ πρὸς τὴν.* Ex his duabus ſcribendi formis, ceteræ etiam, in toto orbe, vt originem habent, ita & motus qualitatem alterutram

sequuntur. sola Sicularum scriptura noluit eas leges imitari. Ea enim non ultro citroque, uti Græca & Hebræa, sed initium a summo faciens, horsum se capeffit, litteris deorsum tendentibus, ac tam subtili complexione implicatis, ut paucissimis multa absolueretur sententia. Itaque, non scriptorio semper atramento, sed particulis oblongis, fustellisque in quadrum dolatis, cultelli cus-
pide, velut stilo, litteras confertim hærentes, insculpunt. quod genus *ἰσχυρογραφίας*, cum iisdem priscarum litterarum notis hucusque temporis penes illos remansit. Talis typi exemplar, perquam vetustum integro volumine in Bibliotheca magni Ducis Hetruriae, Florentiae hodie exstat, &c. Idem KOMARINVS noster in historia BOXHORNII obseruat: dicit quidem Cl. D. MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS, celebris in Academia Leydensi Historicus, Hist. Vniuers. p. 181 ad annum Christi 103. vetustam Hungarorum scripturam deorsum tendere, non secus ac Chinesium (quam & ego ipse *Ultraiectioni* vidi) & librum quendam eiusmodi typis exaratum, Florentiae in Bibliotheca magni Ducis Hetruriae adseruari; sed labitur, exstat enim & apud nos liber litteris vetustis Hungaricis exaratus, sed nihil tale in eo obseruamus, quamuis scripturam istam vetustam legere, intelligere præterea etiamnum hodie scribere eadem possimus. Quid igitur? nihilne ab isto codice præsidii speret litteratura nostra Hunno - Scythica? immo vero! habeo namque, quorsum me coniectura, neque ea inanis, ducat. Supra monuimus consulto, uti gentium plerarumque, ita Hunno - Scytharum etiam, geminum fuisse characterem *Alphabetarium* alium, alium *Symbolicum* illum Hebræorum more scribebant Hunni; hunc Aegyptiorum atque Sinenfium ritu; qui Symbolico characterē adhuc vtuntur, ad eum modum, quo codicem illum delineavit *Zamoscius*. Vfos autem fuisse Scythas veteres hieroglyphico scribendi genere, non secus, quam Aegyptios & Aethiopes, e PHERECYDE SYRO apud CLEMENTEM ALEXANDRINVM supra notauimus, & e DIODORO SICULO, scire CAVSINVS aduertit, in tractatu de Symbolica Aegyptiorum sapientia. Quod si est, sicuti est omnino, proclive fuerit ad con-
iicien-

iiciendum, ſuos iſtos characteres, Sinenſium more, pēdulis, atque deorſum tendentibus lineis, iisque ſubrili nexu ſibi inuicem implicatis, vel pinxiſſe eos, vel expreſſiſſe. Succurrit & illud, annon ſcriptura illa codicis Florentini, pro fuſtellarum, quibus Hunno - Scythici characteres ſolebant inſculpi, oblonga forma, in lineas deſinens longiores, impoſuerit ſpectatoribus, huius ſcripturae ignaris, ac ſi a ſummo, ad imum ſe porrigeret, licet forte, a dextris, ſiniſtrorſum ſcripta ſit, legique ratione eadem debeat: quæ quidem omnia αὐτοψία, quemadmodum recte monet Celeb. STAVVIVS, doceret optime. Et forec illud ſane optandum, vt ſiue Bibliothecæ Florentinæ Præſectus, ſiue peregrini quicunque alii, quibus codicis iſtius facta fuerit copia, partem eius aliquam curatiſſime deſcriptam, atque inciſam æri, publica tandem luce donarent, litesque eruditorum, ſuper eo coortas, nec ſoporatas adhuc, in quamcunque demum partem, deciderent. Nobis interim, nemo in vitio ponet, quod circumpoſitam Hunno - Scythiſ laudem, per ignauiam, haud reiiciamus, ſed adſerere eam idoneis argumentis, connitamur. certe enim, quomodocunque ſe res habeat, vel in ſolam tantæ rei ſuſpicionem vocatos eſſe Hunno - Scythas, laudi ſibi ducit gens Hungara. Hæcenus de genuina Alphabeti noſtri antiquitate.

Seſſio Tertia.

ΑΝΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ.

De Præiudiciis, quæ aduerſus Litteraturam Hunno - Scythicam, adſeruntur.

Synopſis.

Præiudicium *primum*: quod nihil Scythæ de rebus ſuis geſtis ſcripſerunt, reſutatur §. I.

Hunnorum in celebrandis rebus ſuis geſtis conſuetudo, ex Priſco Rhe-tore & aliis. §. II.

H 3

Præ-

Præiudicium *secundum*: quod nulla Alphabeta huius in Bibliothecis exstant vestigia, excutitur §. III.

Neque tamen culpa vacant Hungari §. IV.

Cur nullos ostendere queamus nummos, ubi de Nummis Attilæ §. V.

De his coniectura verosimilis §. VI.

Lapides, quod nullos ostendere possumus, causâ allegatur §. VII.

Præiudicium *tertium*: quod scriptores

optimi de litteris Hunno-Scythicis silent, refellitur §. VIII.

Præiudicium *quartum*: quod monstrosi sunt characteres nostri, exploditur §. IX.

Præiudicium *quintum*: quod vocales habet consonantibus mixtas; *sextum*: quod diphthongis gaudet, retunduntur §. X.

Præiudicium *ultimum*: quod multi Alphabeta huius sunt characteres, convellitur §. XI.

§. I.

On vero suffecerit, constitutum in luce publica, quantum tenui nostra opera fieri poterat, adsertumque prisca antiquitati, Alphabetum Hunno-Scythicum; amolienda iam sunt præiudicia, quæ ei nubem quandam possent inducere, quorum, cum non pauca sint, neque ea, ut blandiantur sibi oïes litteraturæ Hungaricæ, nullius momenti; præcipua, quæ agmen ducunt, provocabimus, & quam potuerimus brevissime, desiciemus. Primo ergo omnium hos produco, qui, quod Hunni de rebus suis gestis, nihil temporibus prisca in litteras retulerunt, audaciter coniectant, nullos umquam characteres, vel habuisse, vel usurpavisse. Sed amolitus est, a Hunnis hoc, quidquid est criminis, THVROCZIVS in Præf. Chron. Lib. 1. Nec, inquit, crimine de hoc Hungarorum vetustas arguenda est, quod suarum memoriam rerum, altam obliuionis in pelagus defluere permisit. hoc genus hominum, ipsarum ætate rerum, armorum potius strepitu, quam litterarum scientia se exercitabat. Nam & hoc nostro ævo, pars nationis eiusdem quedam, Transylvanis regni posita in oris, characteres quosdam ligno sculpsit, & talis scriptura usu, litterarum ad instar viuit. Quinimmo, hoc si admittamus, litterarum gloria, fortissimis quibusvis gentibus erit deneganda: cum fere euenerit, ut maximæ res gestæ, præconibus caruerint suis. nec enim

enim omnibus ita licuit eſſe felicibus, vt pro rerum geſtarum magnitudine, HOMER I iſſis contigiffent; hos occupante ignauia, illos inuidia ſtimulante, aliis partium ſtudiis in diuerſa abeuntibus. quibus rebus fiebat, vt crudeliſſimæ Hunnorum expeditiones ac bella paſſim geſta, partim ab iſſis Hunnis negligenter, partim præterirentur ſilentio, aut multa implicarentur dubitate ab his, qui res aliorum in litteras referebant. Aduertit hoc *Thurocius* noſter, dum, quod ipſe fatetur, diligenti lectione perluſtraret historicorum monumenta: *externarum nationum inuidiam exactis per ipſum Attilam regem victoriis, condignum præconii ſubtraxiſſe ſtilum. Et eidem regi Attilæ gloriæ imperialis nominis deſiſſe puto, neque per ipſum geſtarum rerum in decus quidpiam, præterquam illatas per ipſum eis miſerias, planctuofi carminis ad inſtar, ſcripſiſſe inueniuntur.* Accedit, celeberrima gentium nomina, non tam ſuis ipſorum, quam alienis monumentis poſteritati innotuiſſe. proſecto Germani ipſi in harum cenſu ponendi ſunt: notæ ſunt hac de re, *Wolfgangi Laſſi, Beati Rhenani, Auentini, Lebmani, Cluuerii, Haſſdorferi, Althameri, Schottelii, Morboſii,* Germaniæ luminum, querelæ, quis vero inſicias ire ſuſtinebit, nullas iis litteras olim in vſu fuiſſe: *maiores noſtri, gloriæ ſuam factis, quam dictis proderemauerunt,* inquit SCHOTTELIUS. non video, cur non eodem præſidio tutari ſe poſſint Hunni. Nimirum, bellicoſiſſimi quique populi, contenti hac laude fuerunt, ſi ea patrauiſſent, quæ aliorum in ſcribendo fatigarent diligentiam. Equidem *optauit aliquoties,* verba ALTHAMERI in rem meam verto, *Hungaria, aut Ciceronem quendam, aut Liuium, qui celebraret annos, proauosque, Et uniuerſam nationem a ſtirpibus imis, ſed fruſtra.* Neque vero adeo rerum ſuarum erant negligentes, vt non earum memoriam ad poſteros transmittere ſatagerent. res enim geſtas celebrabant carminibus, *quod vnum apud illos memoria Et annalium genus erat,* quemadmodum TACITVS de moribus Germ. perhibet. confer hic omnino *Lipſii* noſtam p. m. 541.

§. II.

Dignum est, quod hanc in rem adscribatur, fragmentum PRISCI RHETORIS, in quo ille de conuiuium ATTILAE: adueniente, inquit, *vespere, sublati epulis, duo viri Scythae, coram Attila prodierunt, & versus a se factos, quibus eius victorias & bellicas virtutes canebant, recitarunt. in quos conuiuia oculos vultusque defixerunt. Et alii quidem versibus delectabantur, alii bellorum recordatio animos exsuscitabat, alii manabant lacrymae, quorum aetas adfecta reddiderat corpus effatum & imbecillum, ex quo eorum pugnandi ardor & cupiditas, quiescere cogebatur.* Excerpt. ex Goth. Hist. p. 128. Id vero non viri tantum, sed feminae etiam fascitabant. namque ATTILAM, ab expeditione quadam reducem, Scythicis cantilenis, quas puellae modulabantur, fuisse exceptum, PRISCUS idem RHETOR memoriae prodidit. *In hunc vicum aduentanti Attila, puella obviam prodierunt, quae per series ante gradientes, sub linteis tenuibus atque candidis, quam maxime in longitudinem extensis, ita, ut sub uno quoque linteis, manibus mulierum ab utraque parte sublato (erant enim multi huiusmodi mulierum sub illis linteis ordines) sex puella aut etiam plures, dum iter pergerent, odas & cantilenas Scythicas canerent.* l. c. p. 107. Ita septem illi duces, quos naso auribusque mutilatos, Saxones in Hungariam miserant, perennaturam nomini suo memoriam nitebatur conciliare. namque, *de se ipsis cantilenas fecerunt inter se decantari, ob applausum secularem, & diuulgationem sui nominis: ut quasi eorum posteritas his auditis, inter vicinos & amicos, iactare arrogantia se valerent.* Thuroczius Part. II. c. IX. p. 23. Frequentabatur inos iste adhucdum in aula MATTHIAE regis: *semper enim in eius conuiuiis disputatur aut sermo de re honesta aut iucunda habetur, aut carmen cantatur. Sunt enim ibi musici & citharædi, qui fortium gesta in lingua patria ad mensam in lyra decantant. Mos enim Romanorum hic fuit, & a nobis defluxit ad Hungaros. Cantatur autem semper aliquod egregium facinus, nec deest materia.* nam cum

cum Hungaria in medio hostium diuersarum linguarum sita sit, semper rei bellicæ habet fomitem. Amatoria autem carmina raro ibi cantantur, & ut plurimum gesta in Turcos in medium veniunt, non sine sermone concinno, verba sunt GALEOTI MARTII de dict. & fact. Matthiæ c. XVII. Adeo prisca illi Hungari etiam scribentes nihil, nominis tamen sui, rerumque a se gestarum memoriam, norant ad posteros propagare, rebus gestis nonnisi maximis, laude vero modica contenti.

§. III.

Pergo ad aliud præiudicii genus, quod illorum est, qui litteras istas Hunno - Scythicas ideo genuinas esse negant, quod nulla earum vel in bibliothecis, vel in nummariis, omni antiquitate instructissimis, supersint vestigia; sed nec detecti hucusque lapides, qui de Hunnorum hac litteratura, idoneum aliquod præbere possint argumentum. Sed de Bibliothecis, huius rei causas non obscure Sect. II. §. XII. XIII. indicauimus. Ceteroquin adfirmari, sine formidine falsi, potest nondum, nulla prorsus, quæ in hanc rem facerent, documenta exstare. Persuasum mihi est, multa passim, siue olim cum blattis & tineis colluctata fuisse, siue colluctari adhuc, antiquitatis nostræ monumenta; quæ, quod segnius hucusque in lucem protraherentur, causam supra prodidimus. Adde exterarum gentium inuidiam, atque nominis Hunniaci odium. quo factum esse reor, ut multa venerandæ antiquitatis nostræ cimelia, pessum irent. Pectus mihi effodit dolor, cum recordari subit animum, IANI PANNONII Annalium, quos eum composuisse, SAMBVCVS auctor est. *Annales*, inquit, *patriæ, heroicis ipsum versibus, vno in volumine colligasse, multi norunt: quibus conficiendis, quantum ipse se superarit, facile ex admiranda Marcellina panegyri (quam una cum aliis doctissimus & felix Poëta, Hilarius Canciuncula Venetiis edi curauit) quisque secum cogitabit.* sed quod subiungit, lectu tristissimum est: *utinam quidem annales eius aliquando Vienna conspecti & lecti prodeant, carceresque perfringant: non secus, me Deus, atque Ciceronis*

nobis typus, nuper admodum, singulari beneficio viri mukum reuerendi, communicatus, & domestica confectus industria, suppeditauit, heic exscripsisse T. IV. n. I. At enim vero, si M. TILMANNO FRIESEN credimus, flari omnino curauit Attila nummos. ita enim ille in Tractatu, quem *Münz; Spiegel* / inscripsit, edit. Francof. A. 1529. c. 5. Lib. III. de Attila: *Dieser soll neben ander Münz / geförnet Geld vom Silber und Golde / von zween Quintlem, ein Korn gegossen / daran ein Zeichen wie ein Creuz / und ander seits wie ein Krauen. Fuß / geschlagen haben.* quem vetusti scriptoris locum emendare nilus est SCHÖDELIVS; *iudica hic*, inquit, *candide lector*, *annon irrepserit hic error typographicus, per metathesin transposita littera o / ante x / vt legendum sit pro geförnet / geförnet / pro Korn / Kron.* Sed profecto infelicitur! norunt enim rei metallicæ & fusoriæ periti, quod *Korn*; siue *Kern*; *Silber* argentum probum & excoctum notat, vt mens sit FRIESENII; *Attilam*, e purissimo auro & argento, nummos flari curauisse.

§. VI.

At vero, vt ut vsum rei monetariæ concedamus ATTILAE, illud dubium supererit, quos & cuius linguae characteres, nummis suis curauerit imprimendos. equidem *Friesenii* tractatum non nisi indice *Schödelio* noui, eapropter ignoro, exhibueritne nummorum Attilæ, quos descripsit, icones; si tamen coniecturæ locus detur, subductis rationibus, ita existimo, nummos istos characterē Hunniaco fuisse signatos, quos quia ignorabant, qui talia memoriæ prodiderunt, nescio, quas figuras, quibus characteres illi similes credebantur, commenti sunt. Quid enim homini a facris christianis alieno, in signandis pecuniis cum propudioso crucis signo? quid præterea cum pede cornicis? cum teste MICHAËLE RITIO Lib. I. de Regib. Hung. *Attila insigne gestarät asturem, ex accipitrum genere coronatum*, quæ insignia ad GEXSAE vsque ducis tempora, Hungari conseruarunt, BONFINIVS Dec. I. Lib. III. Litteras ergo esse oportuit Hunniacas, quæ istiusmodi

I.

IV.

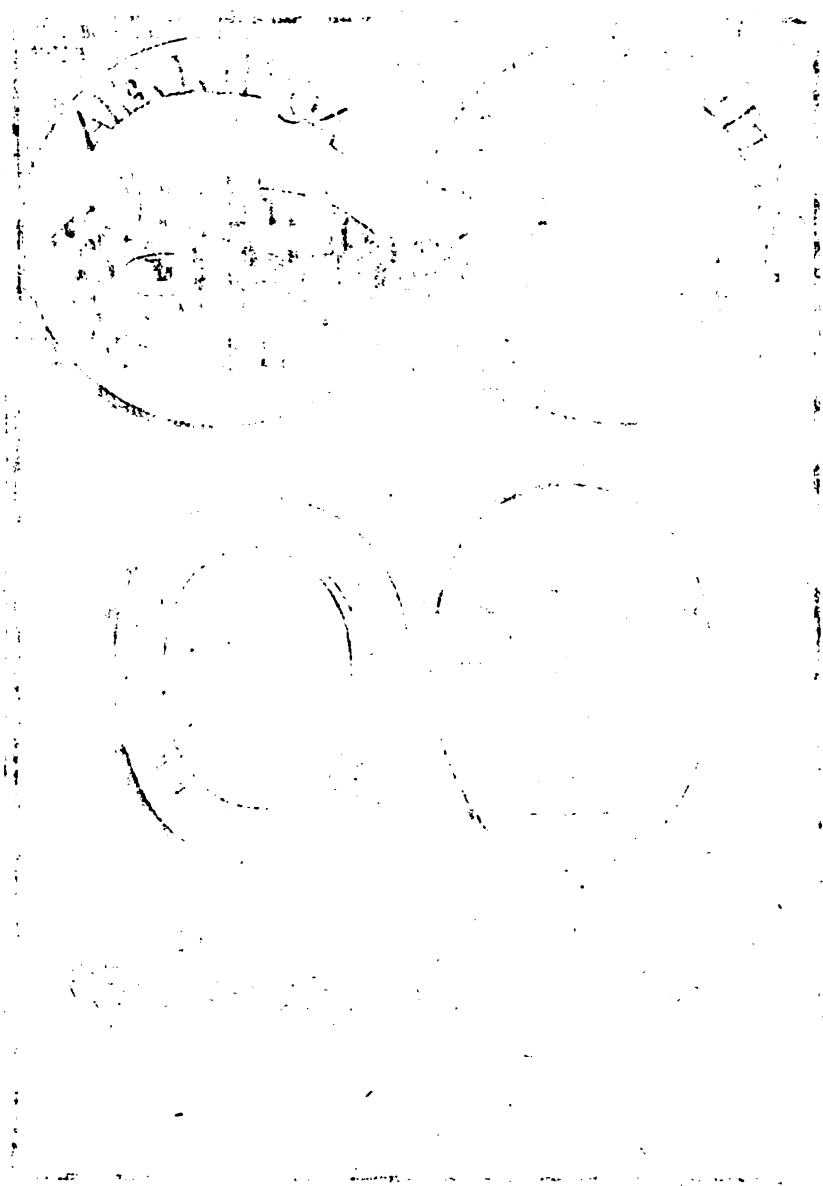

II

III

modi formam mentiebantur. quales, dum in alphabeto noſtro veſtigo, ſubnaſcitur nomen ATTILA, in vtraque nummi parte expreſſum: numismatis effigiem, quemadmodum animo eam concepi, vt hic exhibeam T. IV. n. II. non tam meo iudicio, quam amici hortatu ſum inductus. *Primus* ergo ſchematis illius *character*, ſi a dextra legendo ſiniſtrorſus pergas, A; *ſecundus* obliquæ crucis ſpeciem exhibens T, molle; tertius erectæ crucis formam præ ſe ferens I. notat: quibus quidem characteribus ſyllabæ continentur duæ: AT I. Sed parte aduerſa primo ſtatim loco L. noſtrum viſitur, figuram mentiens *pedis cornicis*; cui tandem A. dimidiatæ cruci haud abſimile ſubneſtitur; qui duo poſteriores characteres tertiam nominis ATILA ſyllabam abſoluunt. Fateor, audacem hanc eſſe coniecturam, ſed quæ *Friſenii* verbis, ſupra adlatis, plane reſponder. Iudicent interim, qui forte nummos iſtiusmodi, mihi numquam viſos, poſſident, annon ex noſtra iſta coniectura, aliquid rei ſuæ nummaria, lucis adſundi poſſit. ſaltem, ſi icon hæc noſtra, prototypo omni parte non reſponder, nobis veniam indulgeant; acturi nos iſtis ſumus gratias, ſi noſtram hanc coniecturam, vel firmauerint, nummis iſtis in medium productis, vel prorſus confutauerint.

Quisquis es! o faueas noſtris que laboribus adſis!

His quoque des veniam!

Sed quia ad nummos Hungarorum noſtri nos antagoniſtæ deduxerunt, exhibeo lectori erudito, nummum S. STEPHANI REGIS T. IV. n. III. quem pro ſingulari ſua humanitate, Cl. M. GEORG. FERD. GLEICHGROSS, eccleſiaſtes Poſonienſis, harum rerum vti amantiffimus, ita peritiffimus, mecum communicauit, cuius parte vna legitur nomen, STEPHANVS REX; parte vero aduerſa; CIVITAS REGIA, ſiue *Buda* illa fuerit, ſiue, quod mihi probabilius videtur, *Alba Regia*, quæ ab auſpiciis STEPHANI regiis, & ſecutis demum ſepulturis regum, id nominis tuliffæ cenſetur; hinc a Hungaris hodiernum, *Székes Fejér Vár*, a Germanis, *Stul*, *Weiffen-Burg*/ a Saluis, *Stolicny' Belehrad* / dicitur. Ex rudi nummi iſtius cha-

raetere illud colligo, recentem eius vsum, regnante STEPHANO apud Hungaros esse debuisse, non ita pridem cum religione pagana, prisco illo alphabeto, exulare iusso. Ceterum, de nummis S. Stephani lege Chronicon Thuroczii P. I. c. XXXI. p. m. 40. l. 3 6. Et faceret profecto pretium operæ, si quis Historiam Regum Hungariæ ex nummis illustraret. quamvis magnum is sibi conflaturus esset, neque expediendum facile, negotium, eo quod argentea, antiquorum regum, moneta, rarior est, & vix in nummariis, etiam copiosissimis, obuia. Quod ad nummos aureos adinet, res in vado est, ex his enim IACOBVS a MELLEN Lubecensis, *Generiem Regum Hungariae* confecit, eamque a LVDOVICO I. vsque ad LEOPOLDVM, adeoque continua regum octodecim, successionem egregia opera pertexuit. Sed redeundum ad propositum est.

§. VII.

Lapides nimirum, litteraturæ nostræ testes, desiderantur, quos nationes omnes, quæ litteris sunt usæ, Septentrionales potissimum, solent producere, ex quibus litteraturæ suæ Runicæ monumenta exsculpit VORMIUS: ut nunc decantatas columnas *Setibi*, de quibus IOSEPHVS, omittamus. Equidem non inficior, gentium fere omnium primam fuisse papyrum, lapides, quibus, si vsum posceret, characteres suos summa cum cura insculpebant, cum secula posteritate locuturos, ut recte omnino cecinerit LYCANVS Lib. III.

*Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat, & saxis tantum volucresque feraeque
Sculptaque seruabant magicas animalia linguas.*

In primis vero istiusmodi obeliscos ponebant, ut rerum feliciter varieque gestarum, quædam apud posteros exstarent monumenta. Certe ARISTOTELES auctor est, Politic. Lib. VII. c. 2. tot numero obeliscos circa bellicorum virorum tumulos figi solitos, quot hostes quisque interfecisset. Paria legas apud PLINIVM Lib.

XXXVI,

XXXVI. c. VIII. extr. IX. X. XI. AMMIANVM MARCELLINVM, Lib. XVII. c. VII. & TACITVM Lib. II. c. LX. quibus addi ex recentioribus poteſt OLAVS MAGNVS Hiſt. de Gent. Septentr. Lib. I. c. XVI. Verum enim vero, habeo & quod huic obiectiunculae opponam. Hunni videlicet memoriam rerum præclare geſtarum, non obeliſcis, pyramidibus, & id genus molibus ac ſubſtructionibus; ſed caſtrorum atque urbium, quas ſolo æquarunt, ruinis, ad poſteritatem transmittunt. Loquitur hanc ſive virtutem eorum bellicam, ſive inmanem crudelitatem, *Aquileia*, totius triennii obſidione, expugnata; *Remenna* capta; *Argentoratum* diſiectum, Gallia atque Italia infinitis cadibus ſordidiſſime cruentata. quam Attilæ feritatem Argentinenſes memoria ſunt proſecuti, cum imaginem eius lapidi inciſam, in vertice portæ Coronæburgenſis, tamquam ſeræ ſis incendi, triſte ſeraleque *μνῆμα*, collocarunt, adiecta *ἐπιγραφή*, ex Virgil. *Aenid.* III. v. 490.

Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.

Idem ſcilicet ATTILAE ſua crudelitas, quod aliis obeliſci, perpetuitatis apud poſteros officium, præſtitit. Dignum eſt, quod hic legatur, ANTONI VVLEII Neocomenſis, quod ATTILAE ſcripſit, epiſaphium:

*Quid tot conſpiciens, viator! altum
Ereſta ad tumulum tropæa, totque
Victorum exuias ducum, urbiumque
Tot cadauera, totque de ſubactis
Triumphos populis, ſtupeſ anhelus?
Rex ille ATTILA, numinum flagellum;
Tu noſti reliqua: heic iacet, viator!
Cerne, ut nunc etiam cinis ſuperbus
Spiſet imperium, minas, furorem:
Hunc caſus niſi narium ſoluta*

Vena,

*Vena, dum thalamis , nouaque nuptæ
Indulget nimis , abstulisset : orbis
Euersus , titulos decusque , monstro
Fatali , cumularet & tropæa.*

Sed nec persuaderi possum , defutura nobis esse huiusmodi etiam monumenta, si, quæ plutoniæ regiones defossâ habent, erui, atque in lucem protrahi possent. Quid ? quod Samaritanum alphabetum, pro cuius tamen primæua antiquitate pugnare nihil dubitant WALTONVS, CAPELLVS & alii, lapides habeat nullos, nullos vsquam obeliscos, vt audacter TENZELIVS cum sibi optet dari antiquarium, qui vel vnicum admodum lapidem, in quo Samaritanorum legerentur litteræ, possit indicare, in *Mensib. A. 1690. m. Martio. p. 280.* quis vero ideo negauerit, genuinum id gentis suæ, vtut primæuum negemus, alphabetum fuisse omnino ? Illud tacendum haud est, quod in Achate, cuius icona mensi Martio A. 1690. præfixit laudatus iam TENZELIVS, deprehendi. facie is altera Isidis formam exhibet, cum litterarum notis hucusque incognitis. altera sistit duodecim signa Zodiaci. Characteres eius Phœnicum æmulari elementa, adserit quidem Tenzelius, si cum illis orientalium nummis conferantur, quos Hottingerus in dissertatione sua, eiusdem argumenti p. 179. exhibet ; sed interpretari eos non audet, solemni illo prouerbio, *Dauus sum, non Oedipus*, veniam sibi deprecatus ; præstolaturus sagaces eruditorum de eo coniecturas. qua quidem in re, an tentatum sit aliquid, iuxta cum ignarissimis scio ; mihi certe, vtut meliori iure, *Dauum me, non Oedipum*, profitear, characteris huius, minimum parte eius insigniori, haud dubia ex alphabeto Hunniaco subriata est interpretatio ; quam tamen premam tantisper, dum & pluribus rationibus sententiam meam firmatam videro, & locus tempusque huic instituto magis fauerint. imaginem interim Achatidis Tenzeliani heic adsculptam, vna cum characteribus, quam fieri potuit, curatissime expressis, exhibemus consulto T. IV. n. IV. vt procliuè sit cum nostris eos litteris conferentibus, in eandem mecum sententiam concedere.

§. VIII.

§. VIII.

Porro, silentium melioris notæ scriptorum de Hunno-Scythico charactere nostro, obiicitur. mutum reuera præiudicium! Insultat hic nobis, pro more suo, *Trösterus*, quod *Opitzius* ille Hungarorum, ita *Molnár* appellat, præfat. Gram. Hung. fateatur, numquam sibi characteres istos visos, sed ne hominem quidem, qui eos viderit, notum, Dac. Nov. Ant. Lib. III. c. IV. p. 265. quæ verba *Molnári* nostri, nondum moriente *Tröstero*, neque id sine honoris præfatione supra dedimus. Quid tum vero? si litteratissimo alioquin viro, deque patria optime merito, non ita licuit esse felici. eo profecto audaciæ prouectus haud est, ut Hunnis ideo omnem litterarum gloriam denegaret; quod iniuriose facit *Trösterus*: quin potius gentiles suos impensius rogat, ut eas, publici iuris, cum commentariis facere velint. quod iam, post totius interuallum seculi, ne preces optimi viri sint irritæ, tandem præstamus. Præterea si maxime sileant scriptores, vel pernegent etiam, Hunnos litteras vnquam usurpauisse, scriptoribus opponemus scriptores, atque hos haud forte minus idoneos, quam qui gloriam litteraturæ Hunnis confidenter negauerunt. confer Sect. II. §. I.

§. IX.

Vix vero istud profligatum est præiudicium, cum aliud se nobis obiecit, quod nescio quis, cum forte in schedas meas incidisset, tamquam Achillem quendam mihi opponebat: monstrosos partim; partim rudes istos Hunnorum characteres esse; quod antiquitatem eorum, si non subuellat prorsus, certe nimium reddat suspectam. Atqui ita si argutari pergas, *Hebraeos*, *Samaritanos*, *Arabicos*, *Aethiopicos*, *Copticos*, *Armenicos*, *Sinenses*, *Runicos*, & qui hunc Europæ cogniti esse coeperunt, *Malabaricos*, ex genuinorum numero expungas oportet. Ad me quidem quod adinet, monstra illa, in simplici nostro charactere, deprehendi nondum. quæ, quod non nemo videre sibi visus est, idem

K

ipfi

ipsi euenisse aduerto, quod ipsi mihi, antequam litteras orientalium nosse, legere ac intelligere poteram euenisse memini: putabam nimirum, non litteras, sed magicas esse notas, aut illarum vestigia autum, quae

resistantur prae Caystri:

Ad rudes autem eorum ductus, quod attinet, tantum abest, ut illi antiquitatem characteris subuellant, aut reddant suspectam, ut pro ea potius militent. simplicissima enim quaeque, multa arte compositis, antiquiora esse, cum ratio ipsa, tum experientia & arcum incrementa, luculenter restantur.

§ X.

Speciosior longe Cl. FR. FÖRIS OTROKOSI est obiectio, quam supra notauimus, neque hic silentio transmittendam putamus. *Characteres illi, inquit, mihi valde suspecti sunt, praesertim ex eo, quod vocales, quas septem habemus, mixtim ibi inter consonas recensentur, ad instar Eutropiorum.* Orig. Part. I. c. VII. §. 23. p. 320. Meminisse vero debuisset Aethiopici atque Armeniaci alphabeti; istud enim consonantibus admixtas; illud iisdem prorsus adnexas habet vocales. qua de re videantur harum Linguarum Grammatici. De Aethiopicum vocalibus docet JOHANNES ERNESTVS GERHARDVS: *adfriantur ex parte haec vocales suis consonis, & solo ferme situ discriminantur, ex parte etiam ex decurtatione consonantium enascuntur.* Gram. Harm. LL. OO. p. 17. 19. ut adeo ne hic quidem praesidii aliquid contra Alphabetum nostrum super sit. In isto censu ponendum est illud quoque dubium, quod mihi isthaec scribenti, suggeritur: Diphthongis nullum in Alphabeto nostro futurum fuisse locum, si id Hunni orienti ferrent acceptum; cum palam sit, orientales linguas ignorare diphthongos. Largior id de Lingua *Hebraea*, qua de videlicet disputantem Buxtorfium Thesauro Gram. Hebr. Lib. I. c. IV. p. 21. seqq. neque idem, negauerim de Lingua *Chaldaica*, ob insignem cum Hebraica Analogiam, contra iterum Buxtorfius Gram. Chald. & Syr. Sed nec de *Arabica* inficior, quae Diphthongorum vice vocales simplices, & quidem *Fata*, loco *a*, seu *ā* vel

æ vel ſ; & *Dama* loco æ, ſeu æ vel ou, productas, adhibet, vide THOMAE ERPENII rudimenta L. Arab. L. I. p. m. 9. Admittit vero Diphthongos Lingua *Syriaca*, conf. OPITH Syriasm reſtit. c. I. Sect. III. p. m. 8. admittit *Aethiopica*, vid. Gram. LVDOLFFI, & *Gerhardi* Gram. Harm. p. m. 17. admittit denique *Armeniaca*, vid. ANDR. ACOLUTHVS in Obadiah Ammonio p. 11.

§. XI.

Denique nec illum ſilentio præteruſi oportet nodum, quem nobis neſciunt, qui litterarum multitudinem in Alphabeto Hunniaco, eius repugnante antiquitati, iſcitant. *primi enim*, inquirunt, *characteres*, *pauci erant numero*, ad rudes vocum ſonos quomodocunque exprimendos, ſufficientes. poſtea, cum locupletari res, & cum his notiones quoque coeperunt multiplicari, neceſſe erat litteras etiam nouis ſubinde acceſſionibus adaugeri: hinc antiquiſſimarum Linguarum Alphabeta, paucioribus, puta XXII. elementis, abſoluuntur. Sed ſoluen- do huic nodo, nil gladio Alexandri opus, ſufficit ſi dicamus, copioſos Hunnorum characteres, totius Linguae copiam, & varios eius ſonos, cum ſingulari accuratone, arguere: quomodo & *Arabica* litteras numerat XXVIII. *Aethiopica* XXVI. *Armenica* XXXVIII. Et poterant ſane circa Scythicae litteraturae primordia, pauciora eius eſſe elementa, quæ demum creſcente lingua augeri quoque oportuit. quid? quod diuerſa earundem litterarum pronuntiatione atque ſitus, diuerſis quoque characterum formis, occaſionem præbuerit.

Sectio Quarta.

ΕΠΙΣΚΕΤΑΣΤΙΚΗ

De Alphabeti Hunno-Scythici Scriptione;
& facta Abrogatione.

Synopsis.

Exemplum lectionis in oratione Dominica exhibetur §. I.

Cur abrogatum sit vetus istud Alphabetum? in causas inquiritur §. II. Alphabetum Hunno-Scythicum sub

Geyſa cepit obliterari. §. III.

Idem a securis Regibus & Episcopis factum. §. IV.

Ad lectorem æquum allocutio, & clausula. §. V.

§. I.

Gitor, disiectis, quæ caliginem Alphabeto nostro poterant inducere, præiudiciis, & adserta eius antiquitate, iuvabit nunc scriptionis & lectionis quoddam exemplar producere. quod, quia e manu scriptis codicibus, haud licuit decerpere, *Orationem Dominicam*, ex antiqua IOHANNIS SYLVESTRI, quam supra indicavimus, interpretatione, in litteras istas Hunno-Scythicas placuit referre, eamque istiusmodi litteris exaratam, chalcographi artificioso stilo in æscu-
ratus incisam, curiosorum oculis heic in Tab. V. spectandam sub-
icere. Scriptionis modum, lectio sequitur. illa quia est retrograda, hoc est a dextra ad sinistram se porrigens, non potest non hæc quoque talis esse. Doleo, quod modum connectendi inuicem litteras, exhibere lectori nequeam, quæ ex libro manu exarato depromenda erat. neque enim dubito, quin & nostram istud alphabetum, uti orientalium nonnulla, *Arabicum* in primis & *Syriacum*, litteras habeat *Nexiles* & *Innexiles*. quarum tamen rationes eo usque nobis erunt incognitæ, dum ex manuscripto codice potue-
rint

Oratio Dominica, Litteris Hunniacis exarata.

: f a m o x o c c o z e h a t o n g a x a t z
 : o z . t e m z o z y h a n a n a y a y o z e
 z y h a z z f z a . t o a a / o a z o z
 o o o o h a z x o z e z z o t z t o y a / a o a
 o h / z o z o t z h a . n t o z t a z o h a z z
 : o z t a f t a y a t z a o z t o z t z h a y o
 : o z t z a z t t z a z o z . a z n g o
 : z o t z y a o z t a a z o t a t z h a n g o
 : o o h a n g o t z a z o z a z n t z z z
 : a o t a n g o o z o t z n o h a n a o
 : o o y o o z t z f t a z o z n . n o a
 : x a z z t . n o z o y o z z x y z y n a
 : t y , y o z . a y a z o z a h a a z a . p t t
 h a a z o z a y a z h a a z a a z o h a t z
 o z z a o o z o z o z o z t o z t a n a z y t t

rini detegi. Interim, compendia illa scribendi, quæ in quibusdam syllabis cum alphabeto exhibuimus, ubi locus erat, inserui, quæ lector harum rerum curiosus, ex facili obseruabit. Aliud lectionis specimen, litteris expressum Hebraicis, dedit *Cl. Fr. Fôris Otrokócsi*. Orig. Hung. Parte I. c. VII. p. 315. quod iam nihil moramur.

§. II.

Ad causas quod attinet, quibus induciti Hungari priscum istud scribendi genus migrauerunt, fateor, pauca, ac pene nulla huius rei apud scriptores rerum Hungaricarum vestigia notari. vero tamen simillima est coniectura, quam *Tætius* Obseru. Orthogr. p. I. §. 2. adfert: *Hungari, posthabitis suis iam a multis seculis, quibus in Scyrbia, unde olim egressi sunt, utebantur litteris, loco earum utuntur latinis; sicut multa alia in Europa nationes. Hungari ut id facerent, contigisse arbitror ex Christianismo pontificio, a se suscepto, in detestationem gentilitiae, cui erant addicti, religionis; alias impulsisse variam rerum suarum mutationem, & coactiuam sui sub iugum Romanorum missionem, qui ut leges & mandata victis dabant, ita omnia lingua Latina, & litteris edita volebant.* Atque idem gentibus plerisque omnibus familiare fuisse deprehendas, ut Christi religionis recepta, quidquid profanam superstitionem, saltem ad speciem, vel redolere videbatur, vel alere, magna id consensione, quinimmo publicis, aut Regum, aut Pontificum, edictis, abrogarent. Certe *HORNIVS* in præfatione, quam *BOYHORNII* originibus præmisit, de abrogatis litteris Runicis idem testatur: *hæ litteræ Runica in Suecia usque ad A. C. 1000. obtinuerunt, & tum demum ab Olao Rege, suâ Syluestri Papæ Romani, in publicis regni comitiis abrogata, omnesque libri illius scripti, quo idolatriæ præcepta continerent, combusti sunt.* Quis non credat idem Hunniaco huic alphabeto, & libris eodem exaratis, sub idem fere tempus, post admissam in Hungaria fidem Christi, euenire potuisse; in primis, si cogitauerit, quanto feruore *GEYSA Dux*, &

huius filius, S. STEPHANVS, impietati Echnicæ, fuerint obnisi, quantaque cura a suis auerruncarint omnia, quæ pristinæ impietati reuocandæ, minimum reprimendæ in memoriam, occasionem quiuissent præbere. id sane liquido constabit, decreta S. STEPHANI, ANDREAE I. S. LADISLAI, quin & COLOMANNI, curatius euoluenti. Quod autem nulla huius rei apud scriptores occurrit mentio, incuriæ illud, atque paucitateruditorum, in Hungaria, tribuendum, quafactum est, vt res pleræque, momentum profecto trahentes, vel interciderint penitus, vel tractatæ leuius, in cubio sint positæ.

§. III.

Plane ergo existimo, abrogato idolorum cultu, simul & litteras auitas fuisse abrogatas. atque huius rei initia euenisse puto, temporibus GEYSÆ Ducis, qui, quam laudabili in introducendis Christianorum sacris cura, diligentia, atque animi contentione sit versatus, *Bonfinius* Dec. I. Lib. X. p. m. 163. seqq. promore suo, hoc est, prolixè & scite, describit. Hanc demum patris pietatem, non minori studio, certe auctoritate atque successu ampliori, expressit S. STEPHANVS. qui & fastidiri cœpta gentilitia *Attila* insignia, vid. *Bonfinium* Dec. I. Lib. III. p. m. 52. cum signo crucis, tamquam Christianismi tessera, permutauit, cum deuictis vndique hostibus, totum se religionis studiis consecrauisset. *Hac eius pietate motus Pontifex*, verba sunt CASPARIS ENS Rerum Hung. Lib. II. p. m. 40. *arma eius, (hætenus enim Attila gentilitia insignia, aquilam scilicet coronatam, ipse & maiores usurpauerant) aurea corona & duplici curce, dignitatis & religionis indicibus, cohonestauit.* Tunc vero & litteras gentilitias abrogari pronum, immo necessum fuit. nisi forte quis, iam tum CAROLI M. temporibus, cum is Hunno - Auares A. C. 803. bello superasset, & scholis constitutis, ad Christi fidem traducere fuisset adnissus, Alphabetum quoque abrogari cœptum, velit existimare.

§. IV.

§. IV.

Neque remiſſior ſecutorum Regum in adſtruendis cerimoniais, quæ ad Chriſtianam religionem videbantur pertinere, exſtitit induſtria. Certe ANDREAS I. ediſto ſanciuerat, ne quis ritu pagano cerimoniaſ Scythicas (ad quas merito retulero litteras, quippe miniſtras religionis) exercere ſuſtineret. Videſis *Bonfinium* Dec. II. Lib. II. p. 1. *Casp. Eus* rerum Hung. Lib. II. p. 46. Accedebat familiarius iam tum cum gentibus cultioribus, Italiscum primis, commercium: quo fiebat, vt in eorum quaſi mores & conſuetudinem, vltro concederent Hungari. Coenobiorum præterea alumni, quæ ea tempeſtate ſola litterarum quædam velut domicilia eſſe credebantur, non ſacra modo, ſed reliqua etiam omnia, latine peragere, loqui, ſcribere, Epiſcoporum legibus tenebantur. Exſtat hanc in rem ſanctio in capitulis ſynodalibus, LAURENTII *Archiepiſcopi Strigoniensis*, titulo, de locutionibus clericorum: *vt Canonici in clauſtro, & Capellani in curia, litteratorie, h. e. latine, loquantur. & mox: nullus aliquid de ritu gentilitatis obſeruet: qui vero fecerit, ſi de maioribus eſt, quadraginta dies diſtincte pæniteat; ſi autem de minoribus, ſeptem dies cum plagis pæniteat.*

§. V.

Atque iſta, de *Litteratura Hunno-Scythica*, hac vice ſufficiant. an eam reuocaturi denuo, atque iure poſtliminii, ciuitate donaturi ſint populares noſtri, euentui committimus, nobis in eam indagauiffe, volupe fuit, & patriæ forte non indecorum. quod oppellæ etiam noſtræ præmium fuerit ſufficientiſſimum. Igitur finem commentationi huic faciam, ſi Lectorem, qui, vt æquus mihi contingat, optarim ſane, amiciffime prius rogatum habuero, vt exercitationem hanc noſtram, in meliorem partem vertat, neque, ſi a ſua ſententia diſſidere aduerterit, ſtomachum ſibi cieri patiat. Diſſentiendi libertas cuique libera eſto, modo mihi, quod ſentio, ſine obſtrectatione, promere liceat. Non hic in mathematica qua-

dam demonstrationis euidencia sum versatus, sed in philologiæ studio, lubrico illo quidem, & parte sui maxima, coniecturali, vbi non facile aberratio exprobranda cuiquam est, vtut indicari possit omnino, debeatque. Stadium istud ante me mensus est nemo; merebor ergo veniam, si forte aberrauit, eo facilius, quo est procliuus, sine duce deuiare. quod si fecerint viri eruditi, (sciorum enim censuras quis moretur:) calcar mihi subdi credam; ad propositi operis partes reliquas, bono cum Deo, alacriter prosequendas.

FINIS.

02107759

MAIN ENTRY

INSERT

BOOK CARD

PLEASE DO NOT REMOVE.
A TWO DOLLAR FINE WILL
BE CHARGED FOR THE LOSS
OR MISUSE OF THIS CARD.

MAR 18 1970

